

Lo diari

La cultura, en occitan

RESCONTRES
Festenal de Teatre

Ostal del Telh

BARRUTLATGES
Carladés

77 - Genièr / Febrièr de 2024 - 5€

Lo diari

LOS PODCASTS

Tre ara, tornatz trobar los podcasts del Diari sus totas las plataformas dedicadas o sus lodiari.com !

DIRECTEUR DE PUBLICATION
Eric Fraj

RÉDACTEUR EN CHEF
Danís Chapduelh

RÉDACTEUR
Guillaume Gratiolet

MAQUETTE & ILLUSTRATIONS
Cyril Favory

IMPRESSION & ROUTAGE
Grapho12 Imprimeur
(Villefranche-de-Rouergue)

PUBLICITÉS
publicitat@lodiari.com

Ont participat à l'élaboration de ce numéro :
Yoann Algans (La Tuta d'Òc), Sylvain Béragnes, Émilie Bosc, Maimé Caillon, Joan Carles Codèrc, Silvan Chabaud, Anne-Pierre Darrées, Théo Florence (Ôctele), Pablo Galonnier, Renaud Labadie Savy, Cathy Lacroix, Corinne Lhéritier, Linguipixie, Vicent Marqués, Estelle Mazodier, Matieu Poitavin, Florenç Pòns, Miquèu Pujòl, Quim, Laurenç Revèst, Alan Roch, Joan-Claudi Rocher, Jacme Taupiac, Hervé Terral, Francesa Truffandier, Cyril Vergnaud et Alan Vidal.

Mercès especial a Patric Alet, Joan-Claudi Rocher e tot lo monde de l'IEO 15.

Lo Diari et lodiari.com sont des publications de l'IEO OPM, association sise 11 rue Malcousinat 31000 Toulouse FRANCE

ISSN 2427-5735 (édition imprimée)
ISSN 2610-5683 (édition en ligne)
CPPAP : 0221 G 92946

Edito

Danís Chapduelh
Cap-redactor

Un tròç de Cantal

O sabiatz que festejàvem nòstres 15 ans fa un parelh de meses ? S'ò avètz mancat, un pòdcast àudio veniá celebrar l'eveniment, lo podètz encara escotar sus totas las plataformas. Se tròba èsser lo primièr d'una seria qu'esperam fruchosa e que nos ocuparà una bèla part de l'annada que comença. Que vos siá bona aitanben.

Tot aquò per dire que long de sas quelques annadas de vida Lo Diari a pausat lo bagatge dins plan de vilas diferentas. Mas ne sèm segurs : degun d'entre vosautres s'esperava pas a nos veire viatjar cap a Orlhac. Comencetz pas de rondinar, o sabèm qu'es la vertat ! Alavetz, perqué Orlhac ? Ja perque voliam anar en Auvèrnha, e las envejas aquò se deu pas refrenar bona gent. I èrem pas encara anats, caliá absolutament comolar aquela manca. Puèi per la suspresa, la descobèrta. Aital sèm : pausam maleta e paleta e avant de quitament desbogatjar nos disèm « bon, e ara de qué i a de far dins lo canton ? ». E a cada còp vesèm que las activitats e las iniciativas localas son pas de manca. Jutjatz-ne : un papa, de festenals, un felibre, de literators, de carrièras enteatradas, quelques especialitats e passejadas...

E enfin, tresena rason : nòstre òste, l'Institut d'Estudis Occitans de Cantal, que nos para la man per aquel numèro. Eles festejaràn lors 50 ans en 2024, èra doncas l'ocasion per anar veire un pauc çò que se passa a l'ombra del Telh, dins e còsta l'Ostal del meteis nom.

Nos coneissètz, tenèm pas en plaça : per aquò anirem tanben landrar en defòra de la vila, per los plombs, los puèges e los espacis imaginaris. Fantasierós, nòstre viatge ? E ben aquò's aürós !

▼ ERRATUM

En seguida d'una marrida manipulacion de nòstra part, foguèt publicada dins lo numèro passat, lo n°76, la solucion dels mots crosats d'aquel meteis numèro, en lòc de la solucion del numèro d'abans. Seguissètz ? Aquò fa que trobaretz pas de solucion dins aqueste numèro, mas se cercatz absolutament la solucion de la grasilha de mots crosats del numèro 74 la nos podètz demandar per mail a redaccion@lodiari.com e la vos mandarem, amb nòstras excusas !

Lo Nadal del Diari 2023

(PER LOS QUE SON TARDIÈRS...)

Lo Diari vos prepausa una ofèrta de pas mancar, amb gaireben totes los numèros de l'annada 2023 e qualques uns de mai, dins un sol paquet, vendut a prètz amistós. Çò que cal per que familha o amics recobren una annada rica que rica per la cultura en occitan e se fagan plaser... abans de s'abonar !

Amb :

- 6 numèros
- 2 fòra seria
- Marcapaginas
- Cartas postals
- Pegasolets

27€

lodiari.com/nadal

ABONATZ -VOS A

Lo diari

La cultura, en occitan

M. Mma

Nom / Estructura :

Pichon nom :

Adreça :

Còdi Postal : Vila :

País :

N° Tel : Email :

Desira soscriure abonament(s) a 25€ cadun, distribuit en zòna¹ siá € de pòrt, per un total de € de reglar per chèc a l'òrdre de « IEO OPM ».

Tornar mandar amb vòstre reglament a :

IEO OPM - Lo Diari 11, rue Malcousinat 31000 Toulouse

Lo
Signatura

1 - Zone 1 : France Métropolitaine, frais de port inclus ; Zone 2 : DOM-TOM, Union Européenne et Suisse, 4 € de frais de port par an ; Zone 3 : Reste du Monde (hors Union européenne et Suisse), 6 € de port par an.

Les informations recueillies à partir de ce formulaire font l'objet d'un traitement informatique destiné à l'IEO Occitanie/ Pyrénées-Méditerranée - Lo Diari. Conformément à la loi « informatique et libertés » du 6 janvier 1978 modifiée, vous disposez d'un droit d'accès et de rectification aux informations qui vous concernent. L'abonnement est valable pour six numéros à compter de la réception du paiement. Tout nouvel abonnement reçu immédiatement avant ou après le bouclage du numéro en cours pourra être reporté en conséquence.

25€
6 NUMÈROS
1 AN

Abonatz-vos en linha sus **lodiari.com**

Version numerica tre 1,50€/mes

M'inscrivi a la letra d'informacions del magazine *Lo Diari*.

PAGINA 15

Lume

Lo Dròlle e lo Galejon

Lo Diari es anat a l'avanspromièra dau darnier Miyazaki. Sala clafida, public refusat, coa que se perlonga, ecran gigantàs, lo filme d'animacion recampa totei lei generacions. Mas sariá pas aquí l'adiu istoric dau cineasta ?

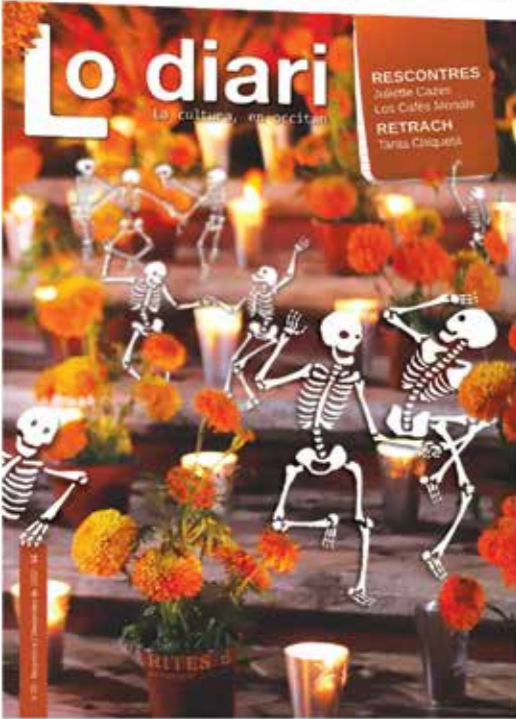
Orlhac, sas vièlhas pèiras, son arquitectura, meritan d'èsser agachadas dins los detalhs. De segur, quò's aquí, dins las carrèiras, que rajarán la memòria e tota la poesia de la vila.

Visita d'Orlhac

PAGINA 18

DORSIÈR

Lo diari

ENCARTS PUBLICITARIS

Vous souhaitez promouvoir un événement ou une opération, annoncer une sortie ou faire connaître votre structure et ses activités ?

Choisissez votre formule :

- 1 **A4** (210 x 297mm - pleine page)
Emplacement: **4ème de couverture**
- 2 **A4** (210 x 297mm - pleine page)
Emplacement: **page intérieure n°2**
- 3 **A4** (210 x 297mm - pleine page)
Emplacement: **aléatoire**
- 4 **A5** (148 x 210mm - demi-page)
Emplacement: **aléatoire**

LOS + DEL MAGAZINE

Chaque publicité sera relayée sur **lodiari.com** (80 000 visites par an) pour une durée de **deux mois** avec une **redirection** vers votre site / page internet.

Les dates et événements associés seront également intégrés dans l'**agenda en ligne** de lodiari.com

CONTACTATZ-NOS !
publicitat@lodiari.com
06 82 23 44 55

- 6 • Praxis Etnica Liura
Una borreia amb la mòrt
- 7 • Umor
Trufada o aligòt
- 8 • Adishatz monde !
Lo País dei Plombs e dei Pueis
- 9 • Literatura
Mina de plomb, Mina de ren
- 10 • Al rajòl del temps
Carladés imaginari
- 11 • Gavotina Pantais
Orlhac e C(h)antal
- 12 • Persisténcias e substrats
Conda-me lo Cantau
- 13 • Retrach Literari
Antoinette de Beaucaire
Brémoude de Tarascon
- 14 • Cordeladas
Polar Park

- 15 • Lume
Lo Dròlle e lo Galejon
- 16 • Luènh de l'uèlh
Ont es Albèrt ?
- 17 • Al Talh
Fan de mascaraduras
- 18 • Dorsièr
Las raïças occitanas d'Orlhac
- 20 • Pesadas
Gerbèrt d'Orlhac et Catalonha
- 21 • Rescontre
Frédéric Rémy
- 24 • Rescontre
Florenç Pòns
- 26 • Clinhada
Fèliç Daval e lo Carladés
- 27 • 3QA
Catarina Liethoudt

- 28 • Au cornèr de las sciéncias
Microbiotica a Orlhac
- 29 • Supereròis
Lo baston daus druidas
- 30 • Lo Canton de la Tuta
Cuèr negre
 - Sortir la lenga
Reciclatge de canilhas
- 31 • TV
Un còp èra
 - L'occitan blos
Las doás érras apicalas
- 32 • Lo CalenDiari
- 33 • Bendelets
Palhassa !
- 34 • Edicions
- 35 • A Taula !
L'Aligòt
 - Mots crosats

Una borreia amb la mòrt

Los rius davalan negre
 Del pus naut amont
 Prenon un bèl vam
 Per rajar aval
 Carrejan l'espèr
 Avalit, lo tristum.
 Lor silenci solinha
 Lo blu sus lo boès
 Lo calabrun agusa
 L'asuèlh de la votz
 Lo retorn del lop
 Se farà sens lei.
 A l'esséncia de fruchs,
 Que crèma lo temps
 Que tusta mos tempes,
 Trufe la vida
 Risent gravament
 Los braces al cèu
 D'un pè l'autre dance
 Coma dança lo monde
 Una borreia amb la mòrt

Une bourrée avec la mort

Les rivières coulent noires
 Du haut des vallées
 Elles prennent de l'élan
 Pour se répandre en plaine
 Elles charrient l'espoir
 Déchu, et nos peines.
 Leur silence souligne
 Le bleu sur le bois
 Le crépuscule aiguise
 L'horizon de la voix
 Le retour du loup
 Se fera sans loi.
 À l'essence de fruits,
 Qui brûle le temps
 Qui tape mes tempes,
 Je moque la vie
 Riant sérieusement
 Les bras vers le ciel
 D'un pied l'autre je danse
 Comme danse le monde
 Une bourrée avec la mort

Una borreia amb la mòrt, gravadura de Florenç Pòns

 @florent_pons

Trufada o aligòt, tala es la question...

- La discutida pren d'ample : trufada o aligòt ? Las patanas, las formas e los lipets son en discutida permanenta per saupre lo melhor alara que, fin finala, tot es bon !

- La discutida prenguèt d'ample a l'Amassada generala de 1980 de l'IEO a Orlhac : l'IEO, un institut scientific vodat a la recèrca o un esplech d'accion culturala per tota la populacion ? Fin finala, i a pas d'alternativa : valdriá mai caminar sus las doas cambas.

- Gerbèrt d'Orlhac foguèt lo Papa de l'an mil. El qu'èra matematician (e tanben filosòf e mecanician : sabi pas s'aviá lo temps de s'ocupar de teologia e s'aviá consciéncia de la poténcia imaginària d'aquel nombre : mila). Pel mai grand plaser dels escolans, se ditz qu'inventèt las taulas d'operacion. Mas, lo pauròt, coma de son temps i aviá pas de patanas, jamai agèt pas sus sa taula aligòt nimai trufada. De còps, es complicat d'èsser un personatge important... Òm se pòt enganar d'epòca !

- Normal qu'acabèsse lo millenari en se faire nomenar Silvèstre per nom pontifical coma un rendètz-vos de cap d'an que, de son temps, se trapava a un autre moment de l'annada. Benlèu coma una premonicion...

- Castanhas : Se volètz ganhar lo concors de plumatge de castanhas a Morjon en 2024, vos podètz vos i metre a plumar bananas, iranges, pomas, peras... per n'arribar al moment-clau d'enlevar la pèl a las castanhas.

- Culturas : I a plan mai qu'a Bordèu que femnas pòdon vendre pomas e castanhas. En Cantal, cada tardor, se ten la fèsta dels Palhàs qu'a una dobla tòca : un eveniment cultural - los Rescontres occitans - e una fièra de país : fièra de las pomas e de las fruchas de tradicion. Atal, la cultura es a l'encòp l'expression artistica, mas tanben la mesa en abans dels biaisses

de viure, de las tradicions, e de la transmission entre las generacions.

- Agach : Perqué la vaca de Salèrs me gaita de coa d'uèlh e me fa lo morre ?

- E Rapaton rapatona lo temps de las Rapatonadas : quand ven novembre, Rapaton cèrca quauqua sala d'espectacle o d'autres luòcs (mediatècas, restaurants, ostals de retirada, escolas...) per escotar contairinas e contaires en esperant que la votz occitana clantisca a egalitat amb las autras expressions.

- Salas : Mas probable que i a pas pro de maçons dins lo país per bastir salas. Atal, l'estiu son obligats d'organizar un festenal de teatre per carrièras...

- Charrada : Mon primièr rabala jos tèrra, mon segond se deu descloscar ; mon tot es un poèta occitan d'Auvèrnhe. Qual-a a pas reconegut l'Arsèni Vermenosa per nos faire present de flors de brossa jos la clujada ?

- Librariá : Cercatz un libre occitan ? De segur, lo traparetz a l'Ostal del libre amb Descobèrtas occitanas.

- Totèm : Un totèm senhoreja a l'Ostal del Telh, buc de l'occitanisme orlhaqués.

- Mudason : La Calandreta del Vernhat ven de mudar dins de locals novèls. La Cloqueta a pres los calandrons jos son ala.

- Questions : Se reviscolarà un jorn lo Carnaval de la Palha per expandir la folia e l'ironia dins la vila ? Quora l'Estadi tornarà montar en Tòp 14 ?

- Balèti : E la cabreta respond a l'acordeon : en plaça per la borreia a dos, a tres o a mila temps...

Trufet-Aligotat Roch

Lo País dei Plombs e dei Pueis

En 1925 Marius Jouveau, pr'amor deus Provencaus e deu lor manca de curiosèr per los deu Cantau, ça disèva, volèva dens l'avantdísier deu cap d'òbra poetic *Flour de Brouso*, deu gran felibre d'Orlhac Arsèni Vermenosa (1850-1910), « lis encita à veni vèire de-bon lou país di ploumb e di plue ». Sembla qu'a son vejaire los « Mountognards, roussèls de pièu, rougis de gautos » dont parlava Vermenosa dens lo son poèma, e tanplan las flors deu país, que sian « de Pren-te-Gardo, dóu Còu-de-Crabo, dóu Trau-di-Bloundo, dóu Puei-Mari vo de Pèiro-Levado », s'ameritavan mes interès.

Vertat, n'avèm plan sovent deu Cantau pas que l'imatge mauclar d'un campèstre ric de vacas e d'èrba grassa deu nòrd d'Occitània, un departament francés traucat de tot travèrs tau coma mantuns autes per aquera *diagonala deu vueit*, tèrme sabent hargat solide tà'ns hèr dohtar de la nòsta existéncia pròpia.

E son nombrós los autors dinc a nosautes, en òc o en francés, chepicós deus país perduts : e d'aqueras, Maria-Elena Lafon especiaument, autora nativa d'Orlhac en Cantau e plan coneguda per la soa òbra literària premiada en francés. Dens lo son roman *Les Pays* (2012) l'autora, en tornar de la capitala a la bòrda familiar, escriu deu camin que i mia :

« *Le chemin est comme un boyau, entre les noisetiers ronds et les frênes et d'autres arbres dont personne ne dit le nom, parce que l'occasion manque de nommer les choses, et pour qui, pourquoi, qui voudrait savoir.* »

Desbromb deus arrasics ruraus, indiferéncia peu país natiu quitat per necessita vitau o mauaisit de trobar sens en las causas d'un temps passat ? Òc, mes pas sonque : los tèmas qui s'esgroan dens lo detzenat de romans de l'autora a l'entorn de la ruralitat, deus vilatges desertats, deus espacis claus de las relacions umanas o de la

familha, s'i escaden totun cada còp tà nos hèr sentir tot çò d'encara viu, e benlèu d'urós, dens la soa tèrra segotida per las butadas deu monde modèrne : lo vielh Joseph, erò eponime deu libe *Joseph* (2014) nos pòrta dens l'estanquet de l'endret ont s'escorren jorns tranquilles per tots ; Paul dens *L'annonce* (2009), de la soa bòrda luenhèca de Freidafont ençà, tròba l'amna sòr venguda deu Nòrd mercés a ua anòncia sus internet ; lo frair e la sòr Santoire dens *Les derniers Indiens* (2008) espian, estabosits, navèths vesins qu'arriban, drin tumultuosament, a la bòrda còsta d'eths. E quantes d'autes ! Personatges deu medish escantilh que tornan nomenar las causas e dab eras lo país eth medish. De qué regaudir, de segur, lo nòste Marius deu prefaci de *Flour de Brouso* e a l'encòp de nos hèr alenar lo perhum d'« aqueli flour dóu país rude e pèr endré sauvage ounte lou grand Vermenouze neisseguè ».

E tot aquò en hèr rampèu, çaquelà, a las flors de Provença !

**Un ser d'iber, lo nèu toumbado, E toutchis,
mèstres è bouyès,
Sion ossitats, ò l'entour dei londiès.
Lo pastro se botèc a raconter d'istuèras :**
Flour de Brouso, Arsèni Vermenosa (1896)

Atau, dab Arsèni Vermenosa, l'escoteram...

Francesa Truflandier

Mina de plomb, Mina de ren

Cecila Chapduelh

Après aguer signat en 2015 un polit recuelh, *A chara o crotz*, en cò deis edicions dau Chamín de Sent Jaume, Cecila Chapduelh nos tòrna emportar dins sa poesia impertinenta e pertocanta, plena de fantasiá e de joïssença dau lengatge amb son *Mina de plomb, Mina de ren*. Un libre que contunha de religar escritura e dessenh amb la participacion de l'artista Jue que, a la mina de plomb justament, porgís d'illustracions noiridas de paganisme e de mistèri. Ansin, lo libre se desplega en metamorfòsis de mòts e d'imatges religant lei contraris e jogant amb lei frontièras, liure e estonant. I trobam una marca lemosina, segur, aquela de tota una tradicion poetica que remonta a Delpastre en passant per Jan dau Melhau e pausa lo libre coma un objècte concrèt, singular e requist.

Organizat en duas partidas, lo recuelh estira primier tota una seguida de « Chançonetas de ren » que fan clantir una votz unica : aquela d'una autora que s'estaca a la rigor ritmica e ai constrenchas d'una poesia en vèrs regulars tot en fasant pròva d'una granda soplesa. Aquí la poesia se fa cançon per dançar, cotèu plantat dins la taula, en improvisar una borrèia a quatre temps. Lo desir feminin i es afirmat, naut e franc, e l'amor se fa en « patois » ; la lenga rica, cargada de tot son pes de lenga ancorada, saborosa, se met au servici d'una escritura qu'escapa a l'immobilitat dau fuelh per rejónher la fòrça inagotabla de l'oralitat. Femna leberona que cèrca, de bada, son leberon o « femna entre las femnas [...] » que laissa espetar sa gelosia, seguissèm de vèrs en vèrs una pluma que

saup cantar de moments simples de la vida amb decalatge e sensibilitat. Lo respiech de la rima e dau ritme acompanha una inspiracion descabestrada e, de còps, inesperada, tot en reprenent de motius, de legendas e de figuras de l'univèrs lemosin, mai totjorn amb inventivitat e finesa.

La segonda partida dau recuelh es compausada de racòntes en pròsa curta que contunhan, emai rompèsson amb lo vèrs, de faire sonar una melodia originala. Aquelei onze « Retrachs fotosensibles » mesclan burlesc, ironia, tròç de realitat e divagacions imaginàrias per nos far sentir que fau anar en delai de l'imatge, rompre lei miraus. Una femna s'i desvelha, subran marcada per una vielhesa prematurada, un cople s'enduerme enebriat dins un cementèri ont, sens o saupre, ven d'enterrar son amor... Un jardinier devòra lei cagaraulas de son òrt per ne raubar la fòrça... Tot es a l'encòp naturau e estranh, comun e fantasierós. La lectura d'aquelei nòvas esperlònga la sensacion que pausan primier lei poèmas tot en alargant l'asuelh. Varietat e coeréncia son lei paraulas mèstras d'una òbra que se legís amb plaser que la poesia, segur, es una noiridura terrèstra.

Silvan Chabaud

**La nuèch es una amiga de velors
Que te fa dançar de sa poesia
Se benlèu encara n'as paur, fanton,
I veiràs un jorn nàisser tas amors.**

(*Diga-me paire*, p. 39)

*Mina de plomb,
Mina de ren*
Cecila Chapduelh
Jorn, 06/2023
Occitan/Francés
104 paginas - 14 x 22 cm
ISBN : 978-2-905213-56-3
15 €

Carladés imaginari

Malgrat que siaga un piètre viatjaire - e plan content d'ac èsser - m'es arribat de m'expatriar qualques jorns al vilatge de Terondès en Carladés, convidat qu'èri per un grand amic. Le Carladés es un vièlh viscomtat que, copat en dos per una limita administrativa moderna, se tròba vuèi a chaval suls departaments de Cantal e d'Avairon.

Aquí las vièlhas montanhas ercinianas aplanieradas e rosegadas per la pugnacitat de centenats de milions d'annadas, fan un paisatge doç que nos càmbia de las cimas pirenenças ponchudas. A un bèlvésèr, sietat sus una lausa, en dominant la valèa pregonda de Truèira, en badant tot al l'entorn las nautas planesas basalticas e en tampant les uèlhs, cossí imaginar pas aquel país del temps dels ivèrns d'abans, rigoroses e longasses coma malurs. Estropat de nèu espessa e tenaça, s'i ausirà a solide las bramadissas dels lops atalentats, les trucs lugubres de las campanas que se pèrdon dins las brumas escuras, las ventòrias que miaulan a las cima dels avets e le silenci pesuc de las bèstias e de las gents qu'espèran las primièras lusors de la prima.

Les vièlhs dins las bòrdas parlavan encara l'occitan e de les escotar, cossí imaginar pas la lenga nòstra qu'acompanhava de sa musica, a cada ora de cada jorn, la vida païsana tan viva; suls fièrals per maquinhonejar, a las velhadas per contar, a la mendra festivitats per cantar...

Mas le Carladés es tanben un pauc l'Auvèrnha e dumpuèi un ramat de decennias, les aujòls emigrèron cap a París per gaudir de fortunes diversas. E dins una veiturassa, l'emigrant se deu de tornar al vilatge de sas originas per i expandir sa reüssida, d'i bastir un ostal nòu amb - cerièra sul cocon - una piscina, d'i fenhantejar al mes d'agost

e d'i fèr fissar un accent ponchut a ne traucar les timpans autoctòns. De les agachar, cossí imaginar pas l'exòde rural que voidèc las montanhas; aquelles païsans joves que se desrasiguèron del país per anar de racacòr se pèdre dins una vila grandassa desconeguda.

Al'entorn de Nòstra Dama d'agost, la fèsta anima le vilatge d'un barrejadís de tradicions e d'anacronimes parisencs. Per demorar a la mòda del moment, un grop franco-anglo-saxon destilla tota la vrespada, litanias que digús compren... aquò rai tot le monde se'n fot ! Sus la plaça granda, a uèit oras del maitin, les autentics carladeses e les que ne fan mina, se regalan de tripons e de vin. La messa, que levat la quista es a gratis, se passa defòra dins un prat mentre que le bal tradicional, que el se paga, se tròba cunhat jos un chapitèu ont la musica dançarèla se mescla a la susor dels dançaires. Alavetz cossí s'imaginar pas las fèstas de temps a, que les joves endimenjats de blaudas bluas e d'esclòps nòus, oblidavan per un còp le trimatge de cada jorn en dançant jols telhs, al son d'una cabreta, las borrièras d'Auvèrnha e autras mazurcàs.

Ac avètz plan comprés, es pas la guida del caminejaire que vos ai contat, mas un concentrat de subjectivitats banalas e benlèu de falsetats. Que mon amic m'ac perdone !

Alan Vidal

Fòtos : Joan-Francés Belard ↑

Foto : Père Igor / CC-BY-SA

Orlhac e C(h)antal

Aquestos dos noms pròpres son un pauc d'enigmas per ieu.

Ja la ciutat, Orlhac en occitan. Coma Auriac, Dauriac, eça. son de formas patronimicas e toponimicas que fan pensar a aquesta ciutat. Mas es faussament intuitiu. Coma l'istòria dal fundador de la dinastia narbonesa al nom vesin mas qu'a ren d'a veire etimologicament, D'Auria, qu'una branca seria partia en País genovés per devenir los Dòria. Tornem al subjècte e aüra a l'airal.

Cantal tanben es notable perquè fa d'ans e d'ans, quora èro al collègi, dins los Alps Maritimes chal precisar, un professor de latin-grec nos avia parlat d'aquest departament, Cantal, en insistir per dire qu'èra una forma (sud occitana de fach) dal prenom Chantal... Coma Lorraine (que el ven d'un prenom... Lotar) o la ciutat de Nancy avian creat la mòda coma conhoms als Estats Units, perque los joves dal país i èran anats se batre per la Liberacion.

Perqué ne'n parlèt aquest professor ? Ne'n sabo ren e ne'n sauprai jamai. Es lo solet moment qu'un professor al collègi dal miu temps abordèt la question occitana, e encara d'un biais un pauc estranh, senon tòrt. Grèc e latin es ben mai prestigiós. I son ren de devisas occitanas sota los blasons de las universitats estatsunianas, ni en lengas amerindianas. Mai prestigiós. Mercés doncas al Cantal d'aver inspirat lo prenom, mite o realitat ?

Lo departament a pres lo nom dal massís principal dals monts de C(h)antal (se pòl dire C(h)antau parier) e particularament de son ponch aut : lo som sonat lo Pom de Chantal (1858 m). C(h)antal vendria dal prelatin, mai precisament d'una lenga gallesa, *cantalo que voiria dire frontiera. Benlèu ben coma per la comuna de Cantaron dins las valaias alpencas dals Palhons, o de la raïç indoeuropèa *Khar ? Fa pensar als luecs començant per Cant, Chant... a mens que sigue dins una lenga gallesa ipotetica *cantos coma lo mòt cant, canton.

E lo rapòrt al conhom ? Seria possible que la fama de Joana-Francesa Frémyot, barona de Chantal, aie favorizat lo passatge de son patronime, en conhom, gràcias a son istòria famosa e a son onor. Es una familha de la noblessa juridica de Borgonha. Gaire luènh d'Alvèrnhe. Anatz saber !

Chantal doncas es tanben interessant perque es dins la zòna que l'airal sudocitan rescònta lo nòrdocitan. Ai tornat metre lo nas dins ma bibliotèca al sector alvernhat. Piare Bonnaud, un grand saberut alvernhat recentament defuntat [lo 15/04/2023, NDLR], nos indica qu'es una zòna de transicion al sud d'Alvèrnhe. Lo nòrdocitan i reculèt a mai se parle encara alvernhat *stricto sensu* dins lo nòrd dal departament. E que tot lo departament siáie dins en Alvèrnhe Ròse Alps e que las gents se sentèsson alvernhat. E òc cadun sas contradiccions. Los Ageneses si senton gascons a mai parlèsson autlengadocian-guienés. Los Niçards son mai pròches lingüisticament dals provençals mas si senton ren provençals. Eça. Chantal es un espaci de transicion coma d'autres dins l'espaci occitan. E amb d'autres airals lingüistics coma lo Creissent/la Marcha amb la lenga d'òil, al nòrd d'Alvèrnhe.

Laurenç Revèst

CONDA-ME LO CANTAU

Segon Daniel Brugès, autor deu libe *Contes, légendes et autres dires d'Auvergne* en 2021, es pr'amor deu relhèu deu territòri que's condan mantua legenda en Auvèrnha : com s'i tròban hèra de montanhas, de valadas ensarradas, de parçans de **maupàs**, la comunicacion enter diferents lòcs estó longtemps pro mauaisida e lo monde que demoravan a casa, embarrats dens lor valada o sus lor montanha, e avèn paur de çò que ne coneishèn pas. Bon, a còps, avèn rason... per exemple, au sègle 18^{au}, la Bèstia de Gavaudan aucí au mensh 83 personas, 10 de las quaus dens lo Cantau ! Lavetz, m'í gausaratz seguir ?

VIATJAIRE, AVISA-T'Í !

N'èi pas pro de plaça ací entà'vs descríver brim per brim çò que riscam d'encontrar en camin, mes ne vaquí quauques exemples tirats de *Légendes & diableries du Cantal* per Gilbert Laconche (1993).

LOS DRACS Podem trobar dracs de pertot en Occitània. A còps, es un dragon. En autes lòcs, a ua fòrma antropomorfica –

per exemple, lo drac que demora dens Garona au sud de Bordèu es meitat òmi e meitat fòca. Per çò qui es deus dracs de Cantau, s'ageish de pichonas creaturas, « diaboltons » rusats e adrets, a qui agrada d'entormentar lo monde de las campanhas a nueit : estiran las cobèrtas e amagan los vestits deus pastors ; destacan los chivaus e'us hèn córrer dinc e s'esbohen. E se'n encontratz un suu camin, se cambiarà en lop ! E s'aquò ne v'esvarja pas, vos destrigarà dinc e siatz perdut ! Totun, se'u balhatz un chic de lèit, o se'u deishatz entrar a vòste shens estar vist, avivarà lo huec e consolarà los dròlles.

LAS HADAS Au nòrd-est d'Orlhac se tròban dus pujolets estirats : lo Puei de las Daunas (Puy des Dames). De bèth temps a, los pastors n'avèn paur pr'amor las hadas i vienien dançar a nueit, l'estiu. Com ac sabèn ? Es probable que ne las vedossen pas jamei, mes au matin, l'èrba a l'entorn deus pujolets èra tota pèhorada ! Las hadas pòden estar creaturas polidas e arridolentas, mes tanben blancas com hantaumas, com se n'avèn pas mei sonque los òs, e mèfi ! Se contrariatz ua hada, probable que v'aguisharà entà v'aucíder...

LAS BROISHAS Au contra de las hadas, las broishas que son vielhas e lèdas. Au nòrd-oèst d'Orlhac, aus Quatecamins, se tenè un hitilh dens las nueits de divés a dissabte. Autanlèu que sonava lo purmèr còp de miejanueit, s'amassavan e arcuelhèn lo Diable. Cadua condè los hats qu'avè getats, puish ne getèn autes amassa. A la fin, participavan a un gran sopar, on minjavan dròlles qui n'estón pas batejats, o enquèra òmis qu'estón penuts.

Linguipixie

Dos meteòrs trauquèron lo cèl de las letras provençalas d'un costat e d'autre de Ròse dins la segonda mitat del sègle XIX.

Se lo Felibritge celebrèt maites còps LA Femna (pensem a la famosa Vènus d'Arle de Teodòr Aubanèl), cal plan reconéisser que la plaça DE LAS femnas demorèt longtemps modèsta dins lo movement... coma dins la societat de l'epòca : 2 % dels efectius en 1879 ; 5 % en 1913, mas ja 29 % en 1939. D'unas son d'origina paura, coma Lazarina de Mandòca (1849-1899), polassièra a Marselha ; d'autras mai elevadas, coma Ròsa Gras, sòrre del notari Fèlix Gras, Azalaís d'Arbaud, maire del manadièr Josèp d'Arbaud, o encara la comtessa Clamença de Cornelhan... Lo Felibritge presèt longtemps lo grand monde (coma l'occitanisme de las annadas 1920 al demai, cf. L'Escòla occitana fondada al castèl d'Avinhonet en 1919).

ANTOINETTE DE BEAUCAIRE

(1840-1865)

Nascuda a Nimes lo 21 de genièr de 1840 mas bèucairena a tres meses, Antoinette Rivière (de son nom vertadièr) defunta sus las ribas de Ròse lo 27 de genièr de 1865, emportada per la malautiá. Amiga e protegida del poèta local Loís Roumieu, recep alara l'omenatge de tot lo Felibritge, Mistral bèl primièr. Son òbra es prima (25 poèmas), largament postuma, marcada de la fe crestiana. Son « nòvi de còr », que vesia lèu venir la siá fin, aviá causit de se far... prèire, vendrà arquevesque de Tolosa (la Zani d'Aubanèl, ela, se farà monja).

Sacrifice

Moun Diéu, vosto voues reclamo

Lou cor que m'èro dona ;
Vosto man chaplo la tramo
De moun pantai, d'or trena...
Ai ! las ! pèr iéu, duro e grèvo,
Vosto santo lèi me lèvo
Ço qu'amave di vivent !
De moun amo entre-secado
L'esperanço desrancado
Devèn lou jouguet di vènt !...

BRÉMONDE DE TARASCON

(1858-1898)

Nasquèt dins un mas sus la comuna de Tarascon (1858) e daissèt nòstre monde en Arle (1898) a mens de 40 ans : sa vida sembla èsser estada endolentida. Foguèt femna d'un avocat felibre, Josèp Gautièr, que la davancèt, encara jove, al clòt... Formada dins un pensionat religiós, escriguèt primièr en francés, puèi, encoratjada per un vesin (Mistral !), compausèt maites recuèlhs en provençal e quitament un drama en un acte (*Es mort e enterra*). Premiada als Jòcs Florals setenaris del Felibritge (1885), Mistral dirà a sa mòrt « la Poesia provençala de dòl ».

Secrèt

[...]

L'oumbro fresis dins li branqueto ;
N'ai pas pòu, emai siegue niue !
O moun cor ! vène à mi bouqueto !
O moun amo ! vène à mis iue !
Venès ! i'a res que pou vèire,
Res que vous guèire,
Franc dóu bon Diéu, qu'a, de segur,
Fa pèr li chato lis estello,
Li chato pèr li farfantello,
E li pantai pèr lou bonur !

Hervé Terral

Imatges : CIRDOC Institut Occitan de Cultura

POLAR PARK

LA SERIA VENGUDA DAU FREG

Coma sei un pauc innocent, creguí pendent longtemps çò que me disiá la television, quand me contava qu'Orlhac es la vila la mai freja de França. Me fauguet esperar d'èsser au mens adulte per qu'un cantalós me diguesse que quò teniá au fach que l'estacion que mesura es en nautor. Un mite televisuau escharraunhat de mai. Per contra, aprenguí recentament que la comuna la mai freja de França es oficialament Mouthe, dins lo Jura, quò-quí quò es verai ! E se tròba que Mouthe es lo teatre de *Polar Park*, una seria Arte un pauc **tocada** onte la realitat se boira emb la ficcion.

Qué l-i podem-nos virar coma seria, dins la comuna la mai freja dau país ? Un polar nordic, segur ! Vesem desjà, emb quela chausida que se tradusís per una estetica generala emblanchida e una galariá de personatges atípics e **encogossos** que lo creator Gérald Hustache-Mathieu a decidit de se far un chaminon vers l'absurde, mas au butanèvia. Tots los còdis dau genre l-i son, e enquera mai, dins una seria clafida de referéncias que la prumiera, la mai evidenta, quela que sautará aus uelhs, sirá *Fargo*, lo filme mai la seria. I tornarem trobar lo mesme rapòrt au reau, queu pitit descalatge que nos amusa en tot demorar familiar, coma un tren qu'auriá sautat de sos ralhs mas contunhariá de se gre sa viá.

David Rousseau, un escrivan parisian a succès abandonat per las ideas mas pas per la depression, tòrna a Mouthe, que frequentet quand era mainatjon. Ven de recebre un misteriós messatge d'un monge, que li parla d'un secret de familha. Problema n°1 : quand 'rieiba, lo monge es crebat. Problema n°2 : quand 'rieiba, daus dròlles an trobat una aurelha trenchada dins lo parc polar eponime, e la gendarmariá es sus las dents. Se'n segrán daus murtres afrós, tots mes en scena per semblar de las òbras d'art conegudas, e començarem logicament emb un auto-retrach de Van Gogh revisitat. Rousseau, totjorn branchat sus la frequéncia de la gendarmariá per trobar de las ideas per sos romans, ne'n es segur tanleu lo prumier còrs : i a un tuaire en seria a Mouthe. Leu, una pensada mai lo ven **acorsar** : quò fai totparier beucòp de semblanças emb çò qu'escrivi, jussinca daus detalhons que

nonmàs un fanatic absolut de sos libres pòt conéisser...

Lo narcissisme desesperat de Rousseau lo buta a préner l'identitat de son inspector fictiu per 'nar questionar los tesmonhs, sabòrda l'enquesta oficiala, comenta en fòra champ sas accions a totas las debutas d'episòdi, a l'impression que tot vira a l'entorn d'eu dins quel afar, e ne'n a segurament un pauc enveja tanben, vist que quò adòba plan sa pana d'inspiracion. Lo pièg dins totas sas teorias **folastras** ? A benleu rason. Los policians dobtan, s'interrojan, l'interrojan, sechan, trepan, en perfiechs far-valer d'un autor vengut enquestaire per se donar una rason de viure.

Per queu que visa, la bruma tomba sus Mouthe e la frontiera entre realitat mausegura e ficcion plan dessenhada. Prenem nonmàs plaser a espisar las facecias d'un Jean-Paul Rouve imperiau en Droopy **fossinaire** e queles daus autres actors, que prenen un plaser fòu. *Polar Park*, en mai de sa leugiera absurditat, es tanben una seria policièra plan virada e una òbra de realizator que coneis un fum de còdis culturaus e se'n amusa. *Seven* e *Twin Peaks*, Kubrick e Tati, Edoard Manet e Edward Hopper, l'uelh entrainat **s'esbalauvirá** de tots los pitits detalhons eschampilhats de çai e de lai, sens que jamai quò gaste un divertiment de qualitat pro unic dins lo paisatge ivernós de las serias francesas.

Quela-quí es fresca, mas pas freja !

Danís Chapduelh

Polar Park
De Gérald Hustache-Mathieu
Arte France – 10/2023
Emb Jean-Paul Rouve, Guillaume Gouix, India Hair, Firmine Richard...
6 episòdis de 48 minutas
Disponibile gratuïtament sus arte.tv jussinc'au 24/04/2024

LO DRÒLLE E LO GALEJON

君たちはどう生きるか
Lo Dròlle e lo Galejon
Hayao Miyazaki
Estúdio Ghibli
2023
125 minutas

Dedique aquel article a mon amic Jaume Maigne qu'a sachut bailejar la fin dau filme coma un mèstre.

Lo 29 de novembre de 2023, *Lo Diari* va a l'avanspromièra de *Lo Dròlle e lo Galejon*, lo darnier Hayao Miyazaki, au cinèma *Lo Semafòr* a Nimes. Òm mesura l'importància dau cineasta : sala clafida, public refusat, coa que se perlonga dau defòra fins au premier estanci onte lo filme es projectat sus un ecran gigantàs. Un eveniment per un filme d'animacion que recampa totei lei generacions possiblas, cinefiles de la bòna, amorós de l'« animat » japonés ò simples curios ja avisats de la grandor e de la reputacion dau cineasta. A mens que sigue per un darnier adieu istoric au cineasta de 82 ans ?

Lo galejon es aqueu bèl aucelàs quilhat sus sei patas que retrobam dins la **palunalha**. Dins nòstra istòria, es un pauc lo « lapin blanc » que seguís Aliça dins lo cònte de Lewis Carroll ò la fadeta que mena la chatoneta dins *Lo Laberinte de Pan* de Guillermo del Toro. Lo galejon es subretot l'element novèu que sèrv d'argument a una quista sota tèrra. Un òme dau gròs nas escondut dins la pèu d'animau vuela, **barjacaire**, ie dona d'èrs mostroús ò amistados. Car lei personatges son jamai vertadierament bons ò marrits en cò dau Miyazaki e es aquela ambivaléncia que nos agrada. Ansin, l'erò es un dròlle pauc estacant, regde, suicidari (se tusta d'espereu amb un calhau per se faire sagnar), seriós ; orfanèu de maire (coma l'èra lo realizator) se rementam pas de l'aver vist rire un còp dau lòng dau filme. Sensa deguna empatia per lei personatges, que nos laisseràn a despart, es benlèu per aquò qu'aurem de mau a rintrar completament dins l'intriga. Aquela quista es inspirada d'un album japonés per l'enfantum publicat en 1937¹, *Coma viuretz?*, mai l'onirisme es una convidacion a un alhors fòrça complèxe e intimament ligat a l'autor e a sa cultura personala.

Lo precedent filme, *Lo vent se mòu*, dau quite realizator, l'aviam trobat extraordinari tant pensaviem qu'èra lo testament d'un cineasta a son public : la suspresa de veire espelir un novèl òpus nos fa pensar qu'èra pas acabat. *Lo vent se mòu* suggerissiá la mòrt dins lo bruch dau vent, leis èrbas **espelofidas** e vèrdas dei camps : èra una treva en forma de nivas dins l'azur que jogava ambe lei simbèus poderós, sempre a la chut-chut, totjorn sota-entenduts ; una tradicion onirica dins la fina cultura japonesa. Me remente d'aquela esmoguda aeriana a la sortida de la sala. Aquí, pasmens, per citar quicòm d'autre, lo castèu es pas mai

dins lo cèu, avèm quitat lei nautors e fau traucar la tèrra de seis onglas per trobar lo monde dei pantais (lo personatge principau s'i tornarà prene). Leis elements son carnaus, pegós, bolegants, lei carns son mineralas, lei rocàs son de ventres. Vesèm de lengas rojas, de tripas violetas, de fetges marronàs, un peis esventrat. La sang raja sensa vergonha. « La mòrt sempre recomençada », per parodiar Pau Valèri, lo poèta adorat de Miyazaki, la trobam a cada plan, cada moviment, cada imatge. Vaquí un filme intime d'un òme que, fin finala, saup pas dire la fin maugrat sa mestria – a sempre lo *final cut* sus sei projectes pasmens. Ansin, remarcam lei mancas dau scenari d'un filme longaràs que, benlèu, vòu pas ne'n finir, que laisserà l'espectator en defòra. L'avi, lo vièlh autor, es dins son drech ; es dins son intimitat mai pregonda, pensam lo conéisser de tròp, qu'èra de la familha, qu'aimam de lo retrobar ambe sa personalitat ; mai per aqueste còp, lo laisserem dins la libertat d'imaginar una possibla vida animada en delà coma per quaqu'un que vòu pas partir.

Alora, nos rèstan leis imatges d'un cant dau ciune. Es una pintura sensibla que ditz benlèu (òc... benlèu... ara... sabèm jamai... se fau mesfisar dei esfinxs...), per son decòr, adieu ai ninfèas de Monet, au rei de Grimault, au ventre de la balena de Disney, ai personatges e ostaus de Brueghel. Una pintura a la man, artesanala, qu'utiliza la tela blanca de l'ecran coma ultime supòrt d'art visuau tancat mai bolegant. La definicion mema dau cinèma. Capelada.

Matieu Poitavin

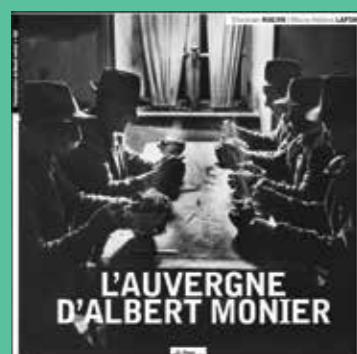
1 - *Kimi-tachi wa Dō Ikiru ka, o How Do You Live ? en anglés, publicat en França sota lo títol Et vous, comment vivrez-vous ?*

Ont es Albèrt ?

Maria Elena Lafon es escrivana e nasquèt a Orhac. Sos romans se situan sovent dins lo Cantal. Atal son libre *Histoire du fils* es una saga familiara que se debana entre Fijac e Chantarela. I explòra cossí òm s'arranca o crei se tirar d'un tal país, cossí cadun s'arreja de sa geografia mentala ; son empresa es fòrta. A la lectura, sens ne saber res, Chantarela sembla un endreit de ficcion pura, un bocin de Cantal somiat. Pr'aquò, la comuna existís plan : son un centenat d'es-tatjants dins lo nòrd del departament.

Es atal que Wikipèdia m'aprenguèt qu'un fotograf de tria i nasquèt. Se sonava Albèrt Monier e mentre qu'aviá viatjat fòra del Cantal dempuèi pichon, a Chantarela, i tornèt totjorn. Se tròba que, per de rasons personalas, m'arriba de « montar » a Orhac regularament. Pasmens lo coneissiá pas. Cossí explicar aquel relatiu anonimat ?

Per anar mai luènh

L'Auvergne d'Albert Monier

Prefaci de Marie-Hélène Lafon,

comentaris de Christian Malon

Page centrale - 20/10/2018

168 paginas - 26,8 cm x 26,8 cm

ISBN : 979-10-90367-34-0

29,90 €

Monier se classa demest los artistas del realisme poetic o del corrent umanista d'aprèp-guèrra a l'exemple de Doisneau e fòrça autres plan mai coneguts, reconeguts, celebrats e portaires d'un agach candid, sovent virat cap a París e son folclòre... Dins las annadas 50, Monier se faguèt tanben lo reportaire de las carrièras de París en cercant la beutat ordinària de las gents simplas. Mas aquí ont totes aqueles grands fotografs d'aprèp-guèrra se faguèron conèisser dins la premsa, dins las galariás, Monier causiguèt de difusar son trabalh en editant de cartas postals, genre mespresat per l'ambient artistic. Sa conviccion èra que la fotografia deu demorar accessible a tot lo mond : « la carta postala deuria èsser a la fotografia çò que lo disc es a la musica », es a dire una vertadièra òbra accessible a cadun. Es un biais de doblidar pas la natura reproductible de la fotografia, de la contornejar pas pus e atal de l'abraçar tota entièra.

Son primièr lòt de 100 000 cartas, lo tirèt dins un cabanon de la bòrda familiara de Chantarela, jos un agrandidor bricolat per el-meteis e doncas sus de vertadièr papièr fotografic refrescat al lavador. Malgrat un prètz mai naut que la carta classica, a fòrça d'obstinacion, los imatges de Monier acabèron de se vendre coma de bocinets d'art fotografic. « Soi un anarquista de la fotografia ». Un anarquista que fabrica de cartas sageladas de son exigéncia ; cerca pas la pintoresca grandor parisena mas un París vist a través los uèlhs del passant, çò que paradoxalament constituís plan una exigéncia, assumissent mai una cèrta

afeccion pels vagabonds. « Volguèri me grandir ambe de gents umilas », explica cranament Monier.

Maria Elena Lafon es tanben l'autora d'una tèsi sus l'escrivan auvernat Enric Pourrat, collector de contes e de las tradicions. Pourrat foguèt lo zelator de las valors paisanas, fins a las fantasmars, fins a fringar un temps ambe las idèas de Vichèi abans de se'n alunhar. Pourrat e Monier foguèron d'amics, lo primièr prefaciant los libres del segond, lo segond illustrant los del primièr. Dins los imatges de Monier, dins los de la vida paisana de segur, mas tanben dins los que mòstran las pauras gents de la carrièra parisena, i decelam sovent - sens torn propagandista çaquela - aqueste estacament a la tèrra, aquesta celebracion del rustic, la mesfisança del monument e l'ufan del modèst.

Una vida luènh de las institucions culturalas, malgrat una reconeissença tardiva d'Orhac e de sos musèus [existís tanben un espaci museal Albert-Monier a Condat, NDLR], una duretad de ròca, una determinacion volcanica, una incapacitat a quitar una cèrta integritat conjugats a l'embòrnament de l'amator de fotografia, e la posteritat cambia de trepador.

Silvan Beragnes

Site de l'associacion Albert Monier :

 albertmonier.blogspot.com

Entrevista d'Albèrt Monier :

 lodiari.com/monier

s'arrancar : se desrasigar, s'extirpar, s'arracher / sagelada : estampillée / pintoresca : pittoresque
fringar : flirter / ufan : glòria, autesa, fiertat / embòrnament : avuglament

FAN DE MASCARADURAS

L'Ostal del Telh es plan important pel movement occitan a Orhac. I trobam a l'encòp una librariá occitana (*Découvertes Occitanes*), la mediatèca Marcela Delpastre (de l'IEO Cantal), un luòc d'espectacles e un centre de formacion. Mas es d'en primièr un luòc ont las associacions e los individús qu'òbran al desenvolopament de la « lenga nòstra » e de la cultura de Cantal se pòdon encontrar e elaborar de projectes.

Un dels objectius de l'Ostal del Telh es de far valer las practicas culturalas e artisticas occitanas. Avèm l'escasença d'i descobrir de causas mai tradicionals coma lo festenal de conte, Las Rapatonadas, organizat per l'IEO del Cantal, o encara l'exposicion *Un bestiar legendari* prestada pel CIRDÒC, mas la modernitat es pas absenta. Per exemple, lo public a agut léser recentament de participar a un concèrt de Brama e una projeccion de vidèos cortetas d'Amic Bedel.

Florenc Pòns, de l'Ostal del Telh, e Fred Le Falher, un professor del licèu Sant Guiral, aguèron l'idèa de prepau-sar una demarcha pedagogica a Joan Carles Codèrc. Fred Le Falher trabalha sovent per l'Ostal del Telh. En mai de son mestier de professor, fa tanben lo grafista e l'illustrator, principalament dins lo domeni de la musica e del teatre. A tanben dessenhant de libres (*Johnny, Gainsbourg e Nino Ferrer*) e es membre del fanzine *Le Mange Disque*.

Joan Carles Codèrc es un plastician, un artista d'expression occitana originari del Segalar avaironés. Li agrada d'obrar per la paret, lo papièr, la fusta o la pèira. Es membre de la PEL, la Praxis Etnica Liura, un collectiu d'artistas qu'emplegan la matèria miègjornala coma sorga de creacion. Se pòt veire, e de segur crompar, sas òbras dins la Galariá del Diari'.

L'idèa de *Fasèm de mascaraduras* èra, descriu Florenc Pòns, de daissar los liceans de 1ra Bac prò CVPM (Comunicacion Visuala Plurimèdia) del licèu Sant Guiral exprimir lors pròprias reivindicacions amb de mots en occitan, en utilizant un esteticisme similar a las

afichas reivindicativas de mai de 68 e de la lucha de Larzac. « L'esteticisme d'aquelas annadas remanda a una forma de simplicitat, amb l'idèa de poesia d'eslogan en lenga occitana » çò-ditz Joan Carles Codèrc, que guidèt los escolans dins la concepcion de las afichas. Pendent una setmana, los liceans avián per mission de las imaginar, concebre, crear e estampar, sens cap d'ajuda tecnologica. Gredons, pincèls, papièr calc son doncas estats los espleches privilegiats per aquel trabalh. Las colors son estadas, coma d'aquel temps, utilizadas amb parsimoniá. Per Fred Le Falher, es una bona causa, e cita Jacques Tati : « tròp de colors distrai l'espectator ».

Un còp las afichas serigrafadas, pendent un aprèp-miègjorn, los liceans las an placardadas suls espacis d'afichatge d'Orhac. La reaccion del monde encontrats pendent lo pegatge èra positiva e globalament lo projecte es estat plan apreciat.

Mas la vida d'una aficha es efemèra, e al cap d'una setmana, foguèron recobèrtas. Una liceana prenguèt donc de fòtos pendent las diferentas etapas. E aquestas foguèron expausadas a l'Ostal del Telh pel plaser grand del public.

Totes son vertadièrament contents de la resulta. Los liceans, en una setmana solament, descobriguèron una istòria grafica e militanta, e faguèron un crane trabalh. E subretot, lo projecte a balhat una visibilitat a la lenga dins la vila.

Cyril Vergnaud

far valer : metre en avant / escasença : ocasion / far : aquí exercer (un métier)
fusta : bois, bois d'œuvre / mascaradura : barbolhatge, gribouillis / esplech : outil

AUVERNHATAS, AQUITANAS, NÒRD-LENGADOCIANAS: LAS RAIÇAS OCCITANAS DE LA VILA D'ORLHAC

Estatua del papa Gerbert
Foto: DDP/Unsplash

Orlhac es auèi la vila prefectura del departament del Cantau, davant Sant Flor e Moriac (las duas josprefecturas). Al mièg d'un environament marcat per l'agricultura montanharda e las produccions emblematicas dels fromatges de Cantau e de Salèrn, la vila es atamben coneguda per son festenal de teatre de carrèiras (al mes d'agost) e son estacion meteorologica virada als quatre vents e una de las mai nautas sus la carta de França (635 m). Logicament es una de las pus frejas del país.

Mes, per aquelles que vòlon anar pus lonh, Orlhac, sas vièlhas pèiras, son arquitectura, meritan d'èsser agachadas dins les detalhs. De segur, quò's aquí, dins las carrèiras, que rajarán la memòria e tota la poesia de la vila.

LO COMTE GUIRAL E LO PAPA GERBERT, L'ATGE D'AUR DEL MOSTIÈR DE SANT GUIRAL

L'origina de la vila començariá al sègle III jos l'emperaire roman Caracalla. Quò's l'epòca ont Aurelius, dignitari galloroman bastiguèt sa *villa*: Aurlhac, Orlhac, vila d'Aurelius. Al sègle nau, un autre aristocrata, lo comte Guiral d'Orlhac i fondeguet son abadiá benedictina. Guiral lo carolingian èra un senhor poderós: son domeni anava de las montanhas del Cantal dusca a Sant Aforians (Sud Avarion) e Sant Seren (dins lo departament de l'Òlt actual).

Lo mostièr d'Orlhac floriguet tot al long dels sègles X, XI e XII. En 1095, lo papa Urban, que preschava la prumièra crosada a Clarmont venguèt a Orlhac consacrar la glèisa Sant Guiral.

Lo raionament de l'abadiá saguèt important sus una bona partida del monde roman del Sud de l'Euròpa: Catalonha, Castilha, Galícia, Occitania, Italia... Lo papa de l'an mil, Silvestre II que regnèt a Roma de 999 a 1003 èra sortit de l'escòla monastica de Sant Guiral d'Orlhac. Aquel que tot lo monde apèla Gerbert d'Orlhac saguèt, en mai de sas foncions eclesialas, un grand filosòfe, un astronòm. Inventèt un orlòtgi, faguèt dintrar l'òrga dins la liturgia crestiana e estudièt las matematicas d'un biais prigond: quau sap? Benlèu que quand èra jove estudiant a Ripoll e Vic en Catalonha escambièt amb les savents arabas de Al Andalós?

Castèl Sant Estèphi - Foto: Michel Ambiehl

Glèisa Sant Guiral
Foto: Mathias Reding

DECADÈNCIA DE L'ABADIÁ E CREISSENÇA DE LA VILA DELS BORGÈS

Coma belcòp de vilas occitanas, Orlhac coneiguèt al sègle XIII un moviment d'emancipacion comunal. Les conses de la vila, representant de las corporacions d'artisans o de comercants se revoltèron contra lo poder temporal de l'abat d'Orlhac. En 1233 e 1237 una revòlta dels borgès de la vila menèt grand rambalh. Un destacament armat, menat pel comte Rogièr Bernat de Foish, venguèt donar la man a la poblacion orlhaguesa. Un tractat de patz, nommat « las Patz d'Orlhac », saguèt signat entre l'abat e les conses. Las Patz d'Orlhac èran escrites en latin e en lenga romana. Aquel còp dur per l'abadiá saguèt seguit per belcòp maitses. En 1569, pendent las guèrras de religion les uganauts meteguèron lo fuòc a la glèisa abadiala Sant Guiral e al claustre de l'abadiá. En 1791 les revolucionaris se'n prenguèron al cloquièr de la glèisa: desrocat guel atamben! De tota faççon Sant Guiral n'abritava pas pus de

Las ribas de Jordana

L'URBANIZACION NÈCIA DE LAS ANNADAS 70 E 80

Desvelopament, atractivitat: la vila, coma pertot, a montat en auçada. Sabètz qu'Orlhac a sa barra d'abitacions pus nauta que lo cloquièr de Sant Guiral? La plan coneguda Dorinèira, amb sas colors blanca e oranja, marca lo paisatge e sembla voler far concurrència al castèl Sant Estèphi, lo vièlh oppidum ont seriá nascut Sant Guiral en 855.

Las aigas dels biaux e canaus de la Jordana, oficialament per des rasons de salubritat publica, son agara escondudas jol quitram e belcòp de pèiras del barris populars an desaparegut.

Mes a l'ocasion d'un projectè immobiliar menat al ras de l'abadiá Sant Guiral en 2013, l'istòria d'Orlhac es tornada amb belcòp de bruch. De las folhas arqueologicas preventivas an metut al jorn una necropòla carolingiana excepcionala, amb 25 sarcòfags de lenha e les còrps plan conservats al dedins. Lo projectè immobiliar es estat abandonat e lo siti classat al titre dels monuments istorics en 2018.

Joan-Claudi Rocher e l'IEO de Cantau

monges dempuèi 1561, data de secularizacion de l'abadiá d'Orlhac sus decision de Roma. La vila abadiala aviá viscut, la vila dels borgès coneissiá a son torn un atge d'aur amb sos polits ostals particuliers.

Aprèssa, Orlhac s'es estirat, es vengut bèl, lo lonh de sa ribèira Jordana. D'après la legenda, quò's dins sas aigas que lo monde trobavan l'aur en s'ajudar de pèls de motons o de gaudas. Embaissa qu'a donat als orlhagués l'escairenom de « gaudòts »...

Pels istorians o toponimistas lo nom Jordana vendriá non pas de l'aur de la Jordana mes puslèu del flume biblic de Palestina: lo Jordan. Quau a rason? De tot biais les geològs son categorics, i a pas cap d'aur dins la ribèira Jordana!

De tot temps les orlhagués an essajat de domesticar las aigas sauvatjas de la ribèira. Amb sos canaus e sos biaux, Jordana a fa virar belcòp de molets a farina, a martinets per batre lo coire. Jordana a permetut a las tanariás de tractar las pèls, als paisans d'arrosar les prats e les òrts.

Dorinèira - Foto: Archius del Cantal

Gerbèrt d'Orlhac e Catalonha

Gerbèrt d'Orlhac deu pas son nom a una familha nòbla, mas a la vila ont faguèt sos estudis. Deven oblat a l'atge de 12 ans dins le monastèri Sant Geraud d'Orlhac. L'aprendís monge i estudièc las disciplinas classicas del *trivium* (gramatica, retorica, dialectica) jol mèstre Raimon de La Vaur.

Le comte Borell de Barcelona, vengut maridar Leutgarda de Roègue, ne profita per pelegrinar ducas a Orlhac e i rescontra Gerbèrt. Le brillant escolièr le seguís per un viatge d'estudis en Catalonha qu'es alara, entre 967 e 970, una region d'escambis culturals intensius, mercés a la patz que regna entre Andalusia musulmana e monde franc. Es doncas a Vic, a l'abadiá de Ripoll « ont es nascuda la sciéncia medievals », segon les mots de l'istorian Julio Samsó, puèi a Cuixà, al pè del Canigó, que Gerbèrt va enriquesir sa formacion scientifica amb le *quadrivium* (aritmetica, geometria, musica, astronomia), disciplinas qu'èran, fòra de la musica, quasi desconeudas ençà dels Pirenèus. Sa reputacion de sabent li dubrís una carrièra de mèstre a Roma; i ensenha sustot l'usatge d'un abac novèl, una maquina de calcular amb las chifras arabas. Son òbra menciona pas le zèro, que serà adoptat sonque dus sègles mai tard. La venguda de Gerbèrt al prèp del Papa fa sustot debutar la mai granda quèsta de sa vida, aquela de son ascension politica...

Tornam en 970, data que Gerbèrt se tròba pel primièr còp al centre d'enjuòcs politics puslèu violents. Acompanha Borell e Aton ducas a Roma per demandar l'autonomia (ja!) de la glèisa catalana, qu'èra somesa dempuèi dus sègles a l'arquevesque de Narbona. Mas sul camin per tornar, Aton foguèt assassinat, segurament a l'instigacion del comte de Cerdanha, de Besalú e Fenolhedés, le terrible Oliba Cabreta... Orfanèl de son protector, Gerbèrt demòra a la cort del Papa, que le recomanda a l'emperaire Oton Ier. Inspirat per la figura de Carlesmanhe, recampa sabents e coneissenças a sa cort, promòu arts, literatura e sciéncias. Gerbèrt joguèt un ròtle màger dins çò qu'apelam la renaissença otoniana. Preceptor e amic del jove Oton II, puèi d'Oton III, sas relacions e sos talents le menan a venir abat de Bobbio, en Itàlia, puèi secretari e ambassador del novèl rei dels Francs, Uc Capet, que l'apuèja a l'eleccion coma arquevesque de Rems. Fin finala, Oton III le fa nomenar arquevesque de Ravena. Gerbèrt profita de sos viatges e de son malhum europenc per garnir sa bibliotèca. Mas es sustot la politica qu'ocupa sas recèrcas. Repren le sòmni d'un empèri universal en redigissent un tractat de restauracion de l'empèri roman crestian...

L'emperaire Oton III amb a sa dreita lo papa Silvestre II. Evangeliari d'Oton III, vèrs 1000, Munic, Bayerische Staatsbibliothek

Entretèms, Gerbèrt auriá dublidat Orlhac e Catalonha? Quand Borell vegèc venir la fin de la patz amb les Andalosins vèrs 980, demandèc d'ajuda al rei Uc. Gerbèrt, de son costat, activèc son malhum e escrivèc a Raimon, a Orlhac, per mobilizar de sostens pel comte. Mas semblariá que sa letra siaguèsse quitament pas estada mandada. Benlèu perque sa publicacion auriá botat le rei en dificultat, mostrant aital son impoténcia a protegir sol sos vassals. Davant aquel dilèma, Gerbèrt aviá causit l'interès del rei qu'aviá ajudat a legitimar. Barcelona reçaupèc cap ajuda, e acaba saquejada per Almansor en 985.

En 999, fin finala, Gerbèrt es fait papa jol nom de Silvestre II, un omenatge al Papa jos Constantin Ier, l'emperaire que faguèt del cristianisme la religion oficiala de l'empèri roman. Tot un programa, malastrosament arroïnât amb la mòrt del jove Oton III en 1002. Gerbèrt le seguís dins la tomba en 1003. Catalonha garda un polit sovenir de l'Orlhagués que botèt la lutz sus son atge d'aur scientific, mentre que per el, foguèt sonque una estapa, gaireben tranquilla, dins una pujada cap a las mai nautas esfèras.

Renaud Labadie Savy

 Ne saber mai sus l'abac de Gerbèrt : lodiari.com/abacg

FRÉDÉRIC RÉMY E LO FESTENAL D'ORLHAC

LA LIBERTAT PER CARRIÈRAS

Dempuèi 1986, lo Festenal d'Orlhac transforma e encanta la vila 4 jorns de reng. Es portat per l'associacion Éclat qu'a sauput trobar l'alquimia per mesclar competéncias localas e internacionals e, en 36 ans, Orlhac es venguda la capitala mondiala de las arts de carrièra. Per aquesta rason avèm encontrat Frédéric Rémy, lo director del festenal dempuèi 2019, per que nos faga un pauc lum sus las rasons d'aquesta capitada.

Frédéric Rémy © Darek Szuster

Lo Festenal d'Orlhac es d'art mas es tanben un biais de promocion de l'espaci public?

Avèm aquesta volontat, de nos apoderar l'espaci public, e de trabalhar amb un contèxte. Sovent disèm que trabajam en contèxte urban, aquò fa una scenografia del real, mas nos mainam que i a tanben un contèxte uman. S'anam dins un espaci qu'es abitat, ont i a d'usatges quotidians, l'espectacle de carrièra se va a l'encòp apevar sus aqueste monde, sus aquesta realitat, e la va a l'encòp transformar. Es aquí, dins aquesta conjoncion entre, d'una man, s'inspirar del real e obrar amb el; e d'autra man, modificar lo real respècte a aquesta performança, que de causas extraordinàrias se debanan. Puèi, de mai en mai amb aquela question de l'espaci public qu'es de còps contrarotlat, defendut - o avèm viscut aquestas darrièras annadas -, vesèm d'artistas que van trabalhar per d'espacis naturals, pels bòsques. La practica artistica es en evolucion de contunh, e aquò es pro fenomenal. Avèm tanben la volontat de contribuir a far comunautat, al viure amassa. Son de moments que pòdon èsser poetics, imaginaris, sensibles, emocionals, per aqueste espaci public, mentre que i a pauc de moments e de possibilitats de se tornar trobar a de centenats o de milierats de personas per viure d'emocions collectivas. Las arts de carrièra participan a aquò.

Festival d'Aurillac 2023, La Horde dans les pavés © Vincent Muteau

Lo teatre de carrièra atraï de monde qu'aurián benlèu pas gausat dintrar dins un teatre?

Reivindicam la libertat de jogar pels artistas, d'investir aqueste espaci comun, mas existís tanben la libertat del public de venir assistir a un spectacle, d'èsser pròche de l'artista, de se sèire al primièr reng, o un pauc mai lonh perque gausa pas. Lo public a aquesta libertat de veire o de veire pas, de demorar o de partir, çò qu'es plan mai complicat quand agacham un spectacle dins una sala. Mas i a tanben lo fenomèn del festenal que fa eveniment, que va atraire fòrça monde. Lo Festenal d'Orlhac aculhís ara mai de 600 companhiás de passatge, quasi 700 se comptam las oficialas, amb una frequentacion plan importanta : 35 000 festenalièrs per jorn, mai que d'abitants, es enòrme. E aqueste eveniment es pro unic dins sa diversitat de frequentacion, i a un mescladís generacional e social espantant. Vesèm plan que tot lo monde se pòt retrobar al festenal d'Orlhac, i a pas de jutjament cap a una postura o una classa. E òc, es motivat per la gratuïtat, mas es motivat tanben per lo caractèr excepcional d'aquesta manifestacion, qu'es venguda a mesura dels ans lo rendètz-vos vertadièr de las arts de carrièra.

Qué contan las arts de carrièra ?

Las arts de carrièra son de reveladors de l'actualitat, de l'epòca, cresi qu'avèm despasat aquela enveja d'amusar, emai demòre intrinseca qu'avèm fòrça borlesc, fòrça umor, mas i a aquela enveja d'èsser amassa, de parlar del monde que nos entorneja, de denonciar de causas que se destracan, de causas qu'indignan e benlèu de federar per tornar trobar de sens comun, un biais d'umanisme. Son plan segur los artistas dins lor globalitat que s'apoderan lo monde e l'epòca per los revirar a lor mòda, e nosautres, espectatrisas e espectadors, anam benlèu ressentir las causas diferentament, per çò qu'aquel descalatge d'interpretacion que nos ofrisson los artistas nos fa veire lo monde d'un autre biais. Sèm dins una epòca complèxa, los artistas son coma nosautres, de ciutadanas e de ciutadans, an tanben enveja per lors proposicions artisticas de s'engatjar per tornar trobar un pauc mai de valors compartidas, umanistas, mai benlèu denonciar lo caos del monde. Nos retrobam tanben dins aquelas preocupacions, que vivèm de mai en mai isolats ; se recampar físicament per préner consciéncia de las causas e dobrir lo sensible de cadun e lo sensible del grop, los artistas o fan d'una faïçon pro extraordinària.

700 proposicions diferentas sus 4 jorns, aquò's enòrme !

N'i a totjorn per far un spectacle polit, e es aquí la particularitat d'Orlhac sus l'obertura, es que podèm èsser vertadièrament suspreses per fòrça espectacles de companhiás joves, que vertadièrament se renovèlan cada an. Las arts de carrièra e l'espaci public son totjorn un camp del desir pels artistas, e i a de proposicions plan variadas dins lor forma, es aquò que fa la riquesa del teatre de carrièra. Qu'aquò siá al nivèl teatral, circassian, coregrafic, plastic, totas las formas d'art an lor plaça al Festenal d'Orlhac.

Orlhac es tanben un festenal amb una dimension internacionala ?

Quand viatjam per crear de connexions amb d'autres artistas e d'autres organitzadors del monde entièr, nos apercebèm que lo Festenal d'Orlhac es conegut d'en pertot, es una referéncia. Aquela dimension internacionala es fundamentala, qu'avèm besonh de nos dobrir. Sabi que sèm dins una situacion ont se parla de responsabilitat ecologica, ont cal evitar aqueles desplaçaments, pasmens l'obertura al monde, la cal menar, avèm besonh de nos confrontar amb de gents, d'artistas del monde entièr, e pas sonque pel numeric. Lo costat viu de l'espectacle es central, e lo festenal a totjorn acordat una plaça plan importanta dins sa programacion als artistas internacionals. Aquela enveja de far descobrir de tendéncias, d'esteticas, de formas artisticas novèlas que venon de païses plan variats es una voluntat de nòstra part. Cream las condicions d'aquela obertura, sens embarrament o replec coma se coneis sovent pels moments de crisi. Tenèm targa amassa, las passadas malaisidas son de moments que justament nos cal dobrir mai e crear de connexions amb d'artistas del monde entièr.

La geografia e la natura de la vila contribuïsson a aquela obertura ?

Es clar qu'es una vila qu'a una cara, una identitat, coma lo Cantal ! Es evident que lo monde venon a Orhac benlèu de biais ritual cada an per solfinar aqueste espaci, aqueste univèrs, aquesta vila. Lo festenal es d'una densitat bauja, i a gaireben 4 000 representacions en 4 jorns, e plan lèu, suffís de sortir de l'espaci urban per èsser dins lo campèstre cantalés ont se remiran los pasturals. Cresi qu'Orlhac es un pauc un oasi, tanben pendent lo festenal ont i a aquel cambiament pro radical d'univèrs, aquela transformacion extraordinària. Mas los abitants son aquí, amb lor personalitat, lor natura, lor espitalitat. Aquela istòria comuna existís dempuèi mai de 36 ans, es una aventura polida.

revirar : inversar, traduire, retourner / embarrament : enfermement / replec : repli / téner targa : faire front
passada : moment / solfinar : flairar, humer / remirar : contempler / pastural : pastenc, pâturage

Amb l'operacion Camp Liure, lo festenal s'ancora un pauc mai dins lo departament ?

Abans qu'arribe, amb los Prealables, i aviá d'espectacles presentats dins de comunas del departament en amont del festenal, amb d'espectacles de la programacion oficiala, per que d'unas abitants, que benlèu gausan pas far lo pas d'un festenal de la frequentacion densa que pòt èsser rambalhèr, pòscan veire d'espectacles dins de condicions diferentas, a l'ostal. En fach, Camp Liure prenguèt la plaça dels Prealables e s'avièt del temps del COVID, perque l'idèa èra de dessolidarizar la virada cantalesa del festenal amb una programacion especifica. E nos sèm rendut compte que las comunas amb qualas aviam de ligams, de collaboracions amb los Prealables, s'èran vertadièrament emparadas de Camp Liure, perque i aviá una programacion vertadièrament pensada per aquela virada departamentala. Las comunas participan financièrament, fan de vòts estetics, descobrissèm un fum d'espacis novèls dins aquelas comunas, i a una conjoncion que s'es facha è plan lèu una emulacion que contunha a l'entorn de Camp Liure. Passam per 26 comunas a cada edicion, son plan voluntàrias e plan estacadas al fach de participar a aquela manifestacion e vesèm que lo public del departament ven en massa sus las representacions, aquò fa de plan polits rencontres e de plan polidas representacions.

Festival d'Aurillac 2023, Noir Art Group
© Vincent Muteau

Lo festenal es vengut incontornable dins lo paisatge e la cultura locala ?

Òc, pensí que se pòt dire que lo Cantal es una tèrra d'arts de la carrièra, aquò's evident. Es totjorn particular amb aquela mena de manifestacion importanta, aquò pòt lançar de debats, d'escambis, de controvèrsias e tot aquò, mas aquí es ! Aquò fa una emulacion viscuda de biais fòrt per la populacion.

Quinas menas d'accions pòrta l'associacion Éclat long de l'an ?

Sèm un centre nacional de las arts de la carrièra e de l'espaci public, sèm labellizats pel ministèri de la Cultura. Dins las nòstras missions, se tròban al còp lo sosten a la creacion (aculhissèm de companhiás en residéncia, sostenèm las creacions qu'i van poder presentar dins l'encastre del festenal...) e fasèm d'accions a l'annada amb d'establiments escolars o medicals, d'insercion a l'escala d'un quartièr... Ensajam d'èsser actius e d'aculhir d'artistas que van trabalhar d'un biais mai dirècte, mai fin e mai participatiu tanben, amb de dròlles, d'adultes, de publics mai especifics. Ensajam d'aver una activitat per que la creacion e la cultura pòscan trescolar un pauc dins totas las compausantas de la societat. La cultura es un servici public, dependèm de finançaments publics, avèm doncas per mission de nos adreïçar a totas e totes.

Lo festenal crèa d'emplecs dins un sector qu'avèm pas la costuma de trobar en mitan rural...

Es evident. Quò's segur que del temps del festenal, Éclat emplega qualques 200 personas, amb aquò mai de la mitat son del territòri, aquò's important. Es important tanben que poscam èsser actors d'aqueste ecosistèma professional sus aqueste territòri rural per que la tecnicitat se mantenga, que i aja totjorn de personal qualificat per obrar sus de territòris aital. Es fundamental qu'aqueles espacis rurals sián tanben de sèrvas d'emplec pels mestiers de la cultura e Éclat i contribuís a son nivèl.

Prepaus reculhits per Guillaume Gratiolet
Tradusits per Danís Chapduèlh

rambalhèr : bolegant, turbulent, chahuteur / far un vòt : formuler un souhait / trescolar : s'infiltrar

Festival d'Aurillac 2022, Les Filles du Renard Pâle
© Vincent Muteau

Festival d'Aurillac 2022, Les Filles du Renard Pâle
© Vincent Muteau

FLORENÇ PÒNS

E L'OSTAL DEL TELH

Fa 5 ans, la vila d'Orlhac donèt a las associacions, fins alara escampilhadas dins la vila, un luòc que recampa un quinzenat d'estructuras. L'Ostal del Telh s'es donat per mission de desvolopar la consciéncia positiva de la cultura occitana. Florenç Pòns, enfant del país, passat pel màster « mestiers de la cultura e del patrimòni en país d'òc » a Tolosa, avant de venir mediator cultural de l'Ostal, nos presenta l'estructura.

Un mòt sus la devisa : « Osons la diversité » ?

L'idèa es de plaçar la cultura occitana del Cantal al mèma nivèl que las autras culturas, en disent tanben que sèm dubèrts a la diversitat, e que ne fasèm partida.

Es un luòc de ressorsas ?

Es identificat per de monde que voldrián cercar de causas a l'entorn de l'occitan coma lo luòc ont cal anar. Per aquò avèm una librariá, *Découvertes occitanes*, l'IEO de Cantal a tanben una mediatèca, lo CFPO prepausa de formacions, aquò dona de ressorsas. Après, l'IEO fa tanben de reviradas per de monde qu'an de demandas, per exemple, an revirat un menut de Nadal per una associacion de caça. Se son dich : lo volèm en occitan, nos cal anar quèrre la ressorsa aquí ont es, es a dire a l'Ostal del Telh. I a tanben tot l'aspècte material, avèm de salas de conferéncias... tenètz per exemple i a una associacion, la darrièra que ven d'aderir, la *Société de Haute Auvergne*, una societat sabenta qu'organiza de conferéncias sus lo patrimòni local. Aquò's coerent ambe la dralha de l'Ostal del Telh.

Fa tanben luòc de rescontres mercés a la Sason del Telh, se vei una polida diversitat dins la programacion !

Es una fòrça, aquò nos permet de tocar de monde plan variats, avèm gaireben dos mila personas que passan cada an a l'Ostal del Telh, de totas generacions. Avèm de las proposicions diversas, dels publics divers, per çò que, una lenga e una cultura, ne podèm faire çò que volèm. Avèm de moments mai intellectuals ambe de las conferéncias, de moments mai populars ambe de las fèstas. Avèm un public fidèl que lor agrada la cultura occitana e, per fidelizar de joves, organizam un moment musicas actualas dins l'estiu : la Nuèch del Telh, mas n'i a sonque un dins l'annada ; per far venir de public jove novèl, aquò's complicat.

Volètz anar cap a la joventut ?

Òc, e per aquò faire, en parallèl de la sason del Telh, fasèm belcòp de mediacion ambe de joves, de liceans, d'escolans, per semenar de las granas. Puèi veirem ben se dins qualques annadas aquò dona quicòm, se tòrnan sus d'autras animacions, s'an desvolopat lor interès per l'occitan. Segur qu'es un objectiu d'anar cap als joves, tot en continuar de trabalhar ambe lo monde del barri.

I a un brave esfòrc de comunicacion...

Ensajam de faire de causas de qualitat, tant dins las animacions coma dins la comunicacion. Al nivèl dels programas, ensajam d'afortir l'identitat visuala de l'Ostal del Telh, en passant per de las causas polidas, ieu soi plan content d'aquela estetica tanben, per çò que aquò mòstra que l'occitan es pas sonque de la cultura, de la dança, de la musica, que i a tanben lo grafisme. Avèm trabalhat ambe Joan Carles Codèrc per exemple, al nivèl artistic. Pensi qu'avèm besonh de representacions visualas per una cultura. Al País basco, an tot plen de còdis que te fan dire : « aquí, es lo País basco ». Per la cultura occitana, avèm besonh tanben de referéncias visualas, e de creacion artistica polida.

Lo messatge panoccitan es aisit de far passar dins Cantal ?

Aquò's un trabalh, i a de monde que te dison « tot aquò qu'es del patais », « *c'est pas le même d'un village à l'autre* », totjorn lo mèma discors, e nautres, segur, volèm portar un discors panoccitanista, e aquò marcha de mai en mai, de faire comprendre qu'occitan e patais aquò's parier. Es un trabalh de missionari. A la debuta, quand la region Occitanie nasquèt, me diguèri : aquò va èstre complicat en Auvèrnha. En fait, tròbi qu'aquò's pas tant pire qu'aquò, lo monde repotega pas tròp al nom d'occitan, aquò comença a passar dins lo cap, son en capacitat de se dire qu'Amic Bedel, quand ven, parla pas exactament lo mèma patais, mas se comprenèm plan quand mèma. Es un trabalh e una voluntat de faire passar aquel messatge panoccitan, tot en mostrant que la cultura cantalesa es totalament inscricha dins aquela cultura un pauc mai larga, i a tot aquel anar-venir entre cultura occitana granda e cultura cantalesa qu'a tota sa plaça aquí dedins.

Quitament se la programacion de 2024 es pas encara arrestada, avètz de pistas de nos donar ?

Anam faire lo carnaval ambe l'escòla e lo centre social del barri, trabalhar ambe l'educacion nacionala sus la Setmana de las lengas, anam aculhir d'escolans, faire de las causas ambe de liceans, anam tornar faire la Sant Joan, puèi, pendent l'estiu, la Nuèch del Telh, que serà lo moment musicas actualas de l'annada. En parallèl de tot aquò, anam prepausar de las mòstras, una d'un pintre cantalés, André Puech, a la prima, e dins l'estiu farem un partenariat amb un collectiu artistic que recampa d'artistas del canton d'Orlhac, cada artista va fargar una òbra en rapòrt ambe la cultura occitana e aquò nos farà una mòstra excepcionala, unica. Farem tanben de mediacion ambe d'escolans que van venir faire d'arts plasticas en occitan. Fa quelques meses que començam de nos dire que seriá pas mal de tematizar la programacion, los semèstres. Avèm agut una tematica arts plasticas ambe Joan Carles Codèrc, una tematica a l'entorn del totèm a la prima passada; ara sèm dins la tematica audiovisuala amb Amic Bedel e dins un an, serà segurament una tematica teatre. Per aquò faire, sèm en discussion ambe lo teatre d'Orlhac, dins un partenariat ambe l'IEO Cantal per faire una representacion al teatre de la vila.

Ara i a tanben una AMAP a l'Ostal del Telh ?

L'avèm aculhida aquí per çò que per nautres, es important de far lo ligam entre diversitat culturala e biodiversitat, aquò's una causa evidentada per belcòp de monde aquí. Doncas aquela valorizacion per l'AMAP de l'agricultura locala, respectuosa de l'environment, totas aquelas valors que pòrta l'AMAP son completament en coesion ambe nòstras valors. Avèm dempuèi quelques temps de demandas de tai chi, de ioga, de causas aitalas, venèm de crear una altra categoria : las associacions usatgièras, aquò's tanben per anar dins la dralha del tèrç-lòc.

Las collectivitas locals vos ajudan ?

Avèm una aurelha bona de tot lo monde, mas aprèp per passar als actes, aquò's mai complicat : degun dels elegits del Cantal a pas encara comprés las possibilitats que i auria ambe l'occitan coma se pòt far dins Tarn, Dordonha o a la vila de Tolosa, an pas encara comprés que tot aquò podriá èstre de biais per lo departament o per la vila. Avèm de bricòlas a cada còp mas cal faire nòstras pròvas, pensi, e ambe lo temps, e una pression populara tanben, capitarem de nos desvolopar.

Darrièra questioneta... se pòt culhir de telh a l'Ostal del Telh ?

Òc, se pòt ! Se sona « del Telh » perquè aquel bastiment èra sonat « *l'Enclos Deltheil* », èra lo nom de la familha proprietària d'aquela bòrda e d'aquel bastiment, e quand la vila lo metèt a disposicion de las associacions occitanas, i calguèt trobar un nom, e per mostrar que i aviá de la toponimia, de la patronimia, que veniá de l'occitan, an escrich Deltheil en grafia normalizada, e per l'inauguracion plantèron un telh, doncas se passatz un jorn a la bona sason, vos podretz far una tisana !

Prepaus reculhits per Guillaume Gratiolet

 ostaldelth.org

FÈLIÇ DAVAL E LO CARLADÉS

UN ESCRIVAN EN SON TERRADOR

Lo Carladés es un pichon país dotat d'un ric patrimòni que s'espandís sus l'adreït dels monts del Cantal mas que penètra tanben sul departament vesin d'Avairon. Un país abeurat per las vals prigondas de la Cèra, del Gol o de la Bròma. Dins lo Cantal aquò representa 12 comunas e dins Avairon 6, lo genre de país que figura pas vertadièrament sus las cartas administrativas, mas qu'existís realament, tant per son paisatge e sa cultura coma pel caractèr de sos abitants. Un còp èra tèrra de burons, aquel país pichon es ara una jòia toristica.

Lo Carladés, pròche vesin de la vila d'Orlhac, existís tanben per sa literatura, es d'alhors la sorga d'inspiracion màger de l'òbra de Fèliç Daval. L'escrivan originari de Badalhac s'apoderèt l'arma d'aquel territòri e l'istòria de sa familha e las transformèt en matèria literària per dos romans, *Les Fraisses èran tombats* (1981, tornat editar en 2009), *Las Vaisas avián folhat* (2009) e un recuèlh de novèlas, *Les Òmes de l'ecir* (1987), dont una de las istòrias, *Paure Baptista*, venguèt un cort metratge gràcias al realizator Gérard Roussiès. Aqueles racontes romanesques que s'espandisson sus quasi trenta ans son ancorats dins lo Carladés ; « se vòles parlar del monde, parla de ton vilatge » auria escrit Leon Tolstoi, atal l'òbra de Daval pòrta aquela nocion d'universal. S'i sentís la mutacion d'un territòri rural, lo passatge d'un mond a l'autre. S'i pausan las questions de l'identitat, de la modernitat o del racisme. Los personatges, totes inspirats per las gents del terrador, ni idealizats, nimai folclorizats, los a inventats a partir d'una matèria viva plan reala. Cossí parlar melhor d'un país qu'en utilizant lo lengatge de sos abitants ? Los dos romans daissan una plaça granda als dialògs, permetent al legidor de s'impregnar d'aquela lenga, aquel dialècte nòrd-lengadocian, lenga mairala de plan de personatges e del quite autor.

Fèliç Daval a tanben consacrat una partida de sa vida a escriure de contes e de poèmas, çò qu'es gaire estonant quand se sap qu'aquel admirador de Bodon es sortit d'una familha de contaires. Dins sa lenga mairala foguèt breçat pels contes de son paire, lo quite el o foguèt per aqueles de son pepin. Transmetèt sa passion a sos escolans quand èra

professor de las escòlas dins los vilatges del Carladés e professor d'occitan al licèu d'Orlhac.

Dins, entre autres, la *Legenda del bèl Ramèl* (1994) e *La Legenda del grand Guindon* (1993), dos racontes empreses de poesia, de meravilhós e de magia, mòstra l'amor que pòrta a las gents e a las bèstias del seu país. Lo buron e la companhiá de las vacas, an totjorn avivat son inspiracion.

Fèliç Daval es tanben un passionat d'occitan, foguèt un professor « militant », que transmetèt a sos escolans una lenga rica e autentica. Sus aquela tèrra ont lo Felibritge joguèt un ròtle plan important dins sa joventut, participèt als combats de sa generacion en essent un dels pioniers de l'aventura de l'IEO Cantal o de la Calandreta del Vernhat.

Totas las òbras de Fèliç Daval son disponiblas a la libreria *Découvertes Occitanes*. Bona lectura !

Guillaume Gratiolet

La Legenda del bèl Ramèl
Edite-moi, 2014
Occitan/Francés
40 paginas – 21 x 21 cm – 20 min 39 s
ISBN : 979-10-92382-12-9
12€

Les Òmes de l'ecir
IEO Edicions, 1987
Occitan
136 paginas – 18 x 11 cm
ISBN : 2-85910-052-0
9€

3 QUESTIONS A...

CATARINA LIETHOUDT

A la descobèrta de la libreria occitana de referéncia en region Auvèrnh-Ròse-Alps, la plan nommada *Découvertes Occitanes*. Es una institucion, un dels tròp rars establiments del genre en país d'òc. Una libreria associativa amb una istòria se pòt pas destriar de la de Catarina Liethoudt, una libreria apassionada qu'acompanha lo projècte dempuèi sa creacion.

Catarina Liethoudt e Fabiana, que trabalha amb ela a la libreria

3

Ont nasquèt vòstra passion per la lenga ?

Ieu, soi un produch d'importacion. En 1968, èri a Paris, a la Sorbona, e aviái enveja de partir. Coma èri professora demandèri una mutacion, aital arribèri dins lo Cantal. Aviái passat 15 ans de seguida de vacances en Bretanha e doncas coneissiái lo problèma de las lengas regionalas. E justament en 68 a la Sorbona, descobriguèri d'afichas sus una pòrta, n'i aviái una al dessús sus los Curdes de Turquia e l'aficha d'en dejós, aquò èra una aficha sus l'occitan e Occitània. Quand demandèrem la mutacion dins lo Cantal, me rapelavi pas pus aquela carta. Mas quand anèri per lo primièr còp al mercat, diguèri a l'òme : « Escota, aquí lo monde parlan francés amb un accent de copar al cotèl o alara es que sèm ja en Occitània ». E a la dintrada, trobèri lo Fèliç Daval que fasiá d'occitan al licèu ont èri nomenada. Èra a aprestar son primièr roman, me rapèli que me parlèt de Joan Bodon, qu'èra un escrivan dels bèls, e doncas anèri a de corses del Fèliç. L'IEO organizava de corses tanben, aguèrem coma professora la Terèsa Canet, qu'es ara contaira.

1

L'Ostal del libre, qu'es aquò ?

L'Ostal del libre es una associacion qu'edita de libres e tanben gerís una libreria. Es estada fondada en 1988, en aquel moment, fasiá de difusion en çò de las librerias del Cantal e dels departaments a l'entorn, èra pas encara una libreria vertadièra. Èra primièr una seccion de l'IEO Cantal, puèi prenguèrem nòstra independéncia en 2000 e la libreria foguèt creada en 2002. Lo nom « *Découvertes Occitanes* » es una trobada de Bernat Giacomo. I aguèt sonque de benevòls fins a 2022, ara i a doas emplegadas. Organizam de rescontres amb d'autors coma Floriant Vernet, Sèrgi Carles o Jan dau Melhau. La prima passada, faguèrem un rescontre entre de liceans e l'autor Silvan Chabaud dins l'encastre de l'operacion « Joves en libreria ». En parallèl de las Rapatonadas¹, fasèm de rescontres amb los contaires qu'an de publicacions, fasèm tanben de causas en partenariat amb l'Ostal del Telh, coma aquí amb lo pintre de Cantal André Puech. I a nòstre siti tanben, que cal pas oblidar : representa pel moment 30 % del revengut !

1 - NDLR : festenal de conte organizat per l'IEO Cantal dempuèi mai de 40 ans.

2

Coma sètz venguda libreria ?

Èri libreria benevòla. Passèri lo brevet de professionala de libreria sus un còp de colèra ! Aviam una botiga en centre vila, e en 2005, i aguèt un incendi dins l'ostal ont se trobava la libreria, l'ostal foguèt en partida arroinat, e fin finala, nos calguèt tornar en çò de nòstra maire, l'IEO de Cantal. Lo fuòc arribèt just al moment que preniái ma retirada, e doncas i aviái de causas de far, d'adobar, e de moneda de tornar ganhar, aital passèri de professora a libreria. Aviam pausat la candidatura de la libreria a un mercat public per la mediatèca departamentala. Lo mercat, l'aguèri pas : lo director de la mediatèca me diguèt qu'èri pas competent ! Agregada de letras e m'ocupant d'edicions dempuèi 1989, foguèssi pas competent ? (Rires) E donc passèri mon brevet de professionala de libreria per una procedura de validacion de competéncia, a l'Escòla francesa de la Libreria a Vincennes.

Prepaus reculhits
per Guillaume Gratiolet

decouvertes-occitanes.fr

MICROBIOTICA A ORLHAC

En quauquas annadas, Orlhac qu'ei venguda lo leader mondial de la microbiotica.

Las annadas 1940 e 1950 que coneishen ua activitat de las granas dens la microbiologia. Qu'ei lo temps de la descobèrta deus antibiotics: la penicilina, l'estreptomocina, la tetraciclina. Un progrès deus màgers de la medecina. Mès los scientifics que cèrcan tanben bacterias tà ajudar los budèths a suportar los efèctes segondaris d'aqueths antibiotics.

Au pic de las annadas 50, que descobrighen ua bacteria, lo *Lactobacillus casei rhamnosus 35* (Lcr35), dens lo budèth d'un nenet en bona santat. Que muishan que la bacteria permet de garantir l'equilibri intestinau e donc de plan digerir. Mès ua bacteria qu'ei un èste viu que demanda condicions de vita especiaus. Tà l'empèjar coma potinga, coma guardar la bacteria viva, en prova, dinc a l'utilizator finau ? Los scientifics deus laboratòris Lyocentre, installats a Orlhac en 1951, que tròban la solucion e qu'inventan ua tecnica de liofilizacion de las bacterias.

La liofilizacion qu'ei un procediment basat sus cambiaments de temperatura, en tres estapas : congelacion, secatge primari o sublimacion, secatge segondari o desorcion/difusion.

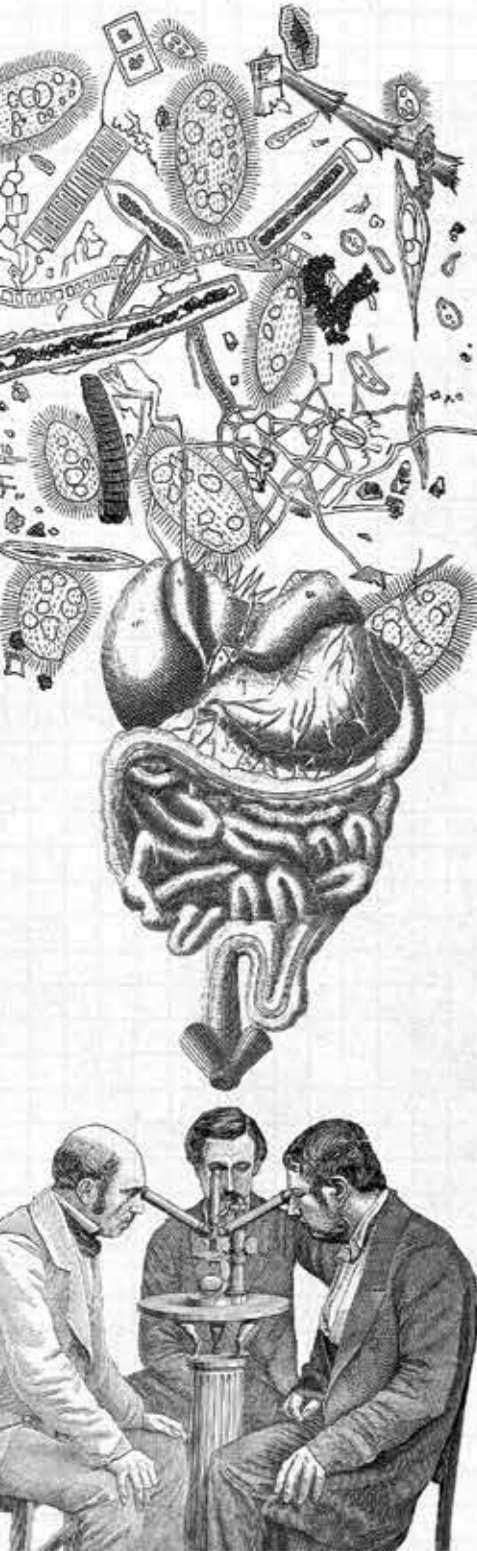
Tot prumèr que van hèr torrà l'aiga de la solucion que conteng las bacterias (congelacion). Qu'ei ua estapa delicada e benlèu la mes importanta. Que cau mestrear la vitessa de congelacion (hèra lenta) pr'amor los cristaus de glaç formats que poirèn tuar las cellulas. La fasa dusau que consistish a tirar l'aiga de la solucion congelada en sublimar lo glaç, qu'ei a d'iser en hèr passar lo glaç (aiga solida) a un gas (vapor d'aiga) sense

passar per la fasa liquida. Per aquò, que hèr baishar la pression dinc a ua valor hèra febla en guardar ua temperatura doça. Après ua sublimacion totau, lo secatge darrèr que permet de tirar las molèculas d'aiga blocadas a la susfàcia. Fin finala, lo produit que conteng mens de 5% d'aiga. E que guardan lo liofilizat a l'èscur.

Çaquelà, la liofilizacion n'ei pas un procediment navèth puishque los Indians deus Andes, dejà au sègle XIII^{au}, que hasèvan lo *chuño*, trufas desidratadas entot expausar las trufas a la torrada de la nueit (congelacion), puish en las pèhorar e fin finala en acabar lo secatge au sorelh dab pressions feblas mercès a l'altitud. D'alhors, lo mot espanhòu que veng deu quechoa *ch'uñu*. Mès, de segur, los procediments tà las bacterias que son mes complèxes.

En 1991, los laboratòris que venguen biose[®] industrie. Mès desempuish quauquas annadas, los bioremèdis que's desvolopan a hum : los microbiòts que tròban aplicacions navèras en gastrologia, oncologia, ginecologia, dermatologia, troubles metabolics. Recentament, biose[®] industrie qu'a fabricat ua potinga basada sus un microbiòt fecau, preparat a partir de mestior de balhaires qualificats entà las personas infectadas per la bacteria *Clostridium difficile*. Aquera malaudia nosocomiau que cor desempuish la debuta deu sègle XXI^{au} e que tua (diarrèa) 60 000 a 100 000 personas per an dens lo mond. En 2023, l'agència americana deu medicament, la FDA, qu'aprovèc lo remèdi.

Anne-Pierre Darrées

Imatges : Rijksmuseum/
Fondo Antiguo de la Biblioteca
de la Universidad de Sevilla

budèth : intestin / nenet : bébé / prova : poudre /
desorcion : contrari de l'absorcion, quan las molèculas se destacan / trufa : pomme de terre / potinga : remèdi

LO BASTON DAUS DRUIDAS

Lo Cantau, sas montanhas mai sa planesa, era una partida dau país daus fiers guerriers Arvernes. Adonc ne'n vòle prochefar per vos parlar de dos dieus gallés que Marvel Comics introduset dins son univers : Cernunnos e Taranis.

Coma fòrça d'autras, la mitologia celta fuguet una font d'inspiracion per los autors de Marvel. Entau, Avalon es una dimension parallela a la nòstra, un pauc coma Asgard (o Olimp per los dieus grecs). L-i trobam la Tuatha Dé Dannan, la tribú de Danu, que regropa las divinitats celticas de la tradicion irlandesa. Totparier, Taranis e Cernunnos, dieus gallés qu'an pas directament de correspondéncia dins quela tradicion fan una aparicion dins l'univers Marvel. Son los protagonistas dau *Doctor Strange, Sorcerer Supreme Annual #3* d'abriu de 1993.

Sem au segle prumier de nòstra era, dins las islas britanicas. Un vilatge es atacat per las legions romanas e sos abitants massacrats. Lo cople de druidas dau vilatge, mortalament nafrats, s'ofigueren en sacrifici aus dieus Taranis, Cernunnos e Morrigan, e lor demanderen de far nàisser un guerrier capable d'exercir lor venjança sus lo mau e Roma. Moiragh, la druidessa, portava un baston de chaîne e los dieus l-i boteren lor poder e jureren qu'un jorn un guerrier vendriá lor instrument de justícia sus Terra.

1993, Nuòva York. Kyllian Boddicker es un òme de man de la màfia. Los tres dieus lo van chausir per èsser queu famós guerrier tant esperat. Adonc lo van possedir tots tres simultaneamente, en li far auvir lors votz dins sa testa e far aparéisser sus son còrs daus tatoatges mistics emb diferents simbeus celtics. Quò li permetrà de lançar totplen de sòrts. Dau temps qu'eissaia

de venjar lo murtre de sa sòrre, Kyllian es au bòrd de la foliá per çò de las votz dins sa testa. Avertit per las despensas massivas de fòrça magica, lo Doctor Strange, lo fachilhier supreme, part afrontat lo mafiós. L'embarra dins sa capa de levitacion, çò que fai surtir los dieus gallés dau còrs de Boddicker.

A queu moment la batalha s'engatja entre las divinitats celtas e lo fachilhier. Morrigan ataca Strange emb una troplada de graulas. Boddicker fai cessar lo combat en dire qu'accepta son destin, en tot pausar sas condicions : los dieus deurán pas controlar son liure arbitre e li venir en ajuda nonmàs si zo demanda. Adonc acceptan que las condicions e li ofrissen lo baston de chaîne daus druidas. Vendrà un fachilhier conegut jos lo nom de Wildpride.

Escrich e dessenhats per Geof Isherwood, las istòrias de l'annuau n°3 de Doctor Strange son ineditas en França (tant en occitan coma en francés). Per çò de Kyllian Boddicker apareis tanben dins *Fear Itself : The Fearless n°4*, publicat per Panini Comics en septembre 2012. L'istòria completa es estada publicada en 2022 dins la colleccion Must Have de Panini. Wildpride l-i vai júnher lo Departament de l'Armament Oculte d'Idra qu'ajuda Sin, la filha de Crane Roge, dins sa volontat de far cloncar la planeta dins lo caos e las tenebras.

Capitani Lemosin

planesa : plateau volcanic / chaîne : jarric, chène / auvir : entendre / fachilhier : sorcier
graula : corneille / cloncar : bascular, plonger

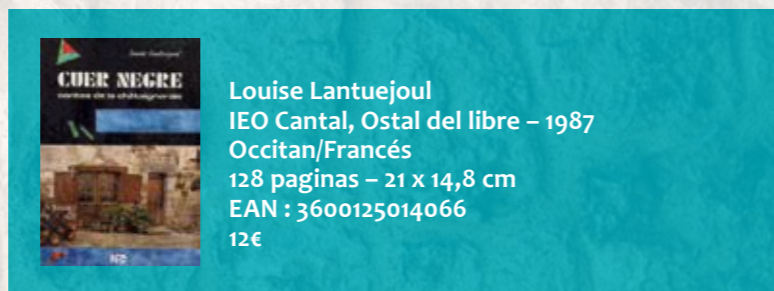
CUÈR NEGRE Contes de la châtaigneraie

Fa pas totjorn bon èsser una pola dins un ostal de campanha, ni mai un pòrc. Quand la primièra apren que la femna e l'òme que vivon aquí la vòlon farcir e ne far un bon bolhon per recebre coma cal lo tuaire de pòrc, se'n va avisar lo segond del dangièr e totes dos de fúger lèu-lèu. En camin faràn mai d'un rescontre e totes arribaràn davant un ostal que sembla voide...

Aqueste resumit fa pas onor al conte que vos parli, ni als autres que fan partida del repertòri de la Loisa Lantuejoul, contaira tradicionala de la castanhau cantalesa. Son d'istòrias ambe de tematicas conegudas : de bèstias en viatge, un òme paure que recep l'ajuda d'un animal (qu'es pas un gat botat per un còp !), un païsan rusat qu'engarça una canalha de marqués, e un anèl magic qu'exauça los desirs de sa portaira e que son anciana proprietària, una masca maissanta que maissanta, voldrà recuperar a tot pèdre. Tot aquò vos semblarà pas gaire original probable, mas l'originalitat es endacòm mai.

De fach, collectats dins las annadas 70 per una còla de l'IEO de Cantal, aqueles contes son transcriches sens los embeliments de la literatura esricha. Aquí ai enveja de contradire çò comentat dins lo prefaci sus la lenga emplegada, presentada coma simpla e despolhada : al delà de sa simplicitat aparenta, ne demòra pasmens d'una riquesa idiomàtica remirabla en tot servant la vivacitat de l'oralitat. La lectura de *Cuèr negre* es un viatge a la castanhau, un momenton en defòra del temps, lo temps d'un conte, o mai...

Yoann Algans – La Tuta d'Òc

Louise Lantuejoul
IEO Cantal, Ostal del libre – 1987
Occitan/Francés
128 paginas – 21 x 14,8 cm
EAN : 3600125014066
12€

Marcel Straus/Unplash

Sortir la lenga

Rèciclatge de canilhas

Al'ora qu'es de bon far pensar reciclatge e reutilizacion, vaquí que Clar nos ofrís la possibilitat de reciclar una cronica ! Es pas de creire !

Aquel jorn d'aquí, Dòna Laregenta se passejava dins la selva de Bocognano. Coma se sap, Bocognano es en Corsega Sud, del costat de Vivario. Se passejava, Dòna Laregenta ? Sola ? Non pas ! Èra en classa de descubèrta, amb un quarantenat d'escolan-as. Alara, per çò qu'es de se passejar...

Se trapa que dins aquela selva, per aquela passa, se podí pas far tres passes sens riscar de pausar lo pè sus de canilhas. En linhas, en grapas, en vrac... d'erugas de pertot ! Imaginatx coma lo-as escolan-as se cridavan, s'espaventavan o se risián. De segur, lo regentum demorèt suau e imperturbable.

Naturalament, Dòna Laregenta se remembrèt l'anecdòta de las canilhas « professionalas », contada dins lo numèro 67 de vòstre magazine cultural occitan mai presat. La contèt a sos collègas sens far mai cas d'aurelhas que rabalavan aici o ailà. Qualques minutas puèi, ausiguèt Clar s'estonar al prèp de Pluma :

« - Te rendes compte, i a de pichons que sabon pas parlar ! Un jorn, dins la cort de l'escòla, n'i a una que diguèt a Dòna Laregenta que i aviá de canilhas professionalas !

Pluma : - De canilhas professionalas ???

Clar : - Ben òc, la pichona diguèt canilhas professionalas en luòc de dire canilhas concessionàrias ! »

Ba ! Tot batut e rebatut, concessionàrias es una profession coma una altra, e benlèu que se pòt veire endacòm de processions de concessionaris professionalas ?

Corinne Lheritier

Un còp èra

Qué de mei plan qu'un conte entà passar las soas longas seradas d'ivèrn ? A la vertat, lo monde de uei que van mei-lèu espiar ua seria, plan ahonsats hens lo sofà... E totun lo conte, professionau o en familha, qu'a tant de causas a balhar. Alexandre Cartigny, lo realizator deu film suu grop Artús, qu'a plan comprés qu'aqueth art e s'ameritava mei d'ua aurelha gran ubèrta e que ns'a volut partatjar aqueths tesaus que son misteriosament a l'encòp locals e

universaus, efemèrs e eternaus. Tad aquò har, que's lancè quauquas anadas a en la realizacion d'un navèth documentari intitolat *Un còp èra*, on e'ns hè viatjar aus quate còrns d'Occitània entad encontrar a especialistas e contaires talentuós, las lors istuèras contadas, e las istuèras deus lors contes. Que i arretroberatz dab gran plaser a Marie Coumes, Paulin Courtial, Isabelle Loubère, Florent Mercadier, Monica Burg, Patricia Heiniger-Casteret, Fèliç Daval, Cristian Omelhièr, Malika Verlaguet, Alan d'Abadia, David Bordes, Sèrgi Mauhorat e Thomas Baudouin.

Lo documentari qu'estó produsit per Òctele e Saison 5 dab lo sostien deu CNC e deu CIRDÒC - Institut occitan de cultura.

Un còp èra qu'ei disponible sus octele.com en la rubrica « Films e Documentaris » dinc au 24 de heurèr de 2024.

Alavetz, quin s'anóncia l'ivèrn a vòste ? Si ne podetz pas alucar lo huec dens la cheminèia, ne manquetz pas totun alucar lo vòste ecran e de picar « octele.com » !

Théo Florence - Òctele

Las doás èrras apicalas

Mas, cal saber que i a pas una èrra apicala mas doás.

Sus Facebook, un grop exprimís sas « conviccions lingüísticas occitanas », coma d'autres exprimisson lors conviccions politicas. Lor « programa occitanista » es aqueste : *Defensa de la prononciacion apicala de « R » en occitan.*

Es vertat que durant de sègles, de milions d'occitans an prononciat lo francés ambe l'« accent occitan » (e aquò contunha...). Es vertat tanben qu'actualament de milièrs d'occitans que vòlon tornar aprèner nòstra lenga nacionala, la prononcián tròp sovent ambe l'« accent francés » e, concrètament, en remplaçant l'èrra apicala autentica per l'èrra dorsala francesa. Çò que fa que soi d'acòrdi ambe « la defensa de la prononciacion apicala del fonèma /r/ ».

L'èrra apicala simpla se realiza ambe un sol batement del cap de la lenga, exactament coma dins lo mot espanhòl *ahora* (occitan « ara » ; francés « maintenant ») e coma dins lo nom de l'estacion de mètro, a Tolosa, *Los Argolets*.

L'èrra apicala multipla se realiza ambe mai d'un batement del cap de la lenga, exactament coma dins lo mot espanhòl *ahorra* (occitan « estàlvia » ; francés « il économise ») e coma dins l'occitan *la tèrra, a esquèrra, la Roseda* (francés « la Roseaie »).

L'èrra apicala simpla es plan mai frequentada que l'èrra apicala multipla.

Los dos mots espanhòls *ahora* e *ahorra* fòrman çò que s'apèla « un parelh minimal ». En occitan tanben avèm quelques parelhs minimalas

L'occitan blos

que pròvan l'existéncia de dos fonèmas diferents, coma en espanhòl :

- *Lo marit* (francés « le mari ») (mot emplegat mai que mai dins l'expression « marit e molhèr ») e *lo marrit* (francés « le méchant »).
- *L'araba* (es a dire « la femna de nacionalitat araba ») e *la raba* (francés « la rave »).

I a, en occitan, mai que l'èrra apicala simpla ; i a tanben l'èrra apicala multipla dins tres cases : quand la letra es esricha dobla (*l'esquèrra*) ; quand la letra es a la posicion iniciala (*la Roseda, la raba*) ; quand la letra es abans o après l o n (*parlar, Amalric, Enric, Bernat*).

Dins un occitan estandard corrècte i a l'èrra apicala simpla e tanben l'èrra apicala multipla.

Jacme Taupiac

Lo Calendari

GENIÈR

- **11/01 – 20h**
Cantada
Café Culturel Folles Saisons, Toulouse (31)
lesbellesfanes@gmail.com / 06 11 70 53 63
- **12/01 – 14h**
“Musique et chant traditionnels en Limousin : Qu'en sait-on ?”
Françoise Étay
Libraria occitana, Limoges (87)
IEO Lemosin : 05 55 32 06 44
- **12/01 – 18h30**
“Copa Santa e Felibrige”
Joan Francés Costes
Espaci occitan, Pàmias (09)
IEO 09 : 05 81 06 03 88 / ieoo9@orange.fr
- **12/01 – 20h**
Espectacle N'i a pro !
Marie Coumes & Laurent Cavalie
Domaine du Lauthier – Brousses et Villaret (11)
L'Eau Vive : leauvive.net / contact@leauvive.net
- **12/01 – 21h**
Concèrt de Barrut e Chœur de SMAC
Sala d'Art'cade, Sainte Croix Volvestre (09)
Art'cade : 05 61 04 69 27 / art-cade.fr
- **13/01 – 20h30**
Nuit du Trad' 2024
Salle Gerbaud, Mussidan (24)
Amb Duo Absynthe, Man Encantada et Souches.
06 81 31 86 19 / lobornatdauperigord24@gmail.com
- **13/01 – 20h30**
Espectacle De chez moi à chez moi
Florant Mercadier
Le Chai, Capendu (11)
04 68 78 49 69 / lechai@carcassonne-agglo.fr
- **13/01 – 21h**
Bal Trad-Folk de la Tour amb Kitch à Claou
Sala de las Fèstas, La Rouquette (12)
Trad-Folk en Villefranchois : 07 81 22 44 96
- **13/01 – 21h**
Concèrt Nuda
Émilie Manescau
Salle du Rouveau, Saint-Méard (87)
05 55 32 06 44 / contact@ieo-lemosin.org
- **14/01 – 16h**
Nadalets amb BrindAir'Oc
N-D de La Drèche, Lescure-d'Albigeois (81)
06 85 15 99 47 / quartier.breuilmazicou@outlook.fr
- **16-17/01**
Concèrt de La Mal Coiffée
Chauffe Marcel, Nantes (44)
Chauffe Marcel : 02 49 44 74 90
- **17/01**
Concèrt D'en Haut
Pol'n, Nantes (44)
Pol'n : 02 51 82 36 71 / accueil@pol-n.org
- **Del 17 al 21/01**
Trad'hivernales
Sommières (30)
Amb Aqueles Clapàs Band, Monique Burg...
tradhivernales.com
- **18/01 – 21h**
Concèrt de Faune
L'Embobineuse, Marseille (13)
04 91 50 66 09 / info@lembobineuse.biz

- **18/01 – 20h**
Projeccion de La Seria
Cinéma Le Cristal, Aurillac (15)
En presència d'Amic Bedel
mediacion@ostaldetelh.org / 07 81 93 29 34
- **19/01 – 20h**
Setmana Occitana : Conferéncia d'Eric Cousteix (Artense)
Espaci Simone Veil, Limoges (87)
Trad'Bande : mustradilim@free.fr
- **19/01 – 21h**
Concèrt de Faune
Le Périscope, Lyon (69)
periscope.lyon@gmail.com / 04 78 38 89 29
- **20/01 – 17h**
Presentacion del Jornal d'un Jacquet per Sèrgi Viaule
Centre Cultural Occitan Ròcaguda, Albi (81)
centre-occitan-rochegude@orange.fr / 05 63 46 21 43
- **20/01 – 21h**
Grand Bal Trad amb Mickael Bourry & companhia et Très de Garona
Sala Gascogne, Colomiers (31)
Arpalhands : arpalhands.org / 05 61 07 30 91
- **20/01 – 21h**
Bal Occitan amb Marc et ses coussins e Lo Còr Occitan
Sala de las Fèstas, Prayssas (47)
06 76 31 33 22 / culturasdoc.fr
- **26/01**
Espectacle N'i a pro !
per Marie Coumes & Laurent Cavalie
Vinassan (11)
07 86 29 47 81 / contact@sirventes.com
- **27/01 – 20h30**
Concèrt de Moussu T e lei Jovents
Le Petit Duc, Aix-en-Provence (13)
04 42 27 37 39 / public@lepetitduc.net
- **27/01**
Concèrt de La Mal Coiffée
Carcassonne (11)
07 86 29 47 81 / contact@sirventes.com
- **27/01**
Espectacle Contes d'aici, contes d'ailà per Malika Verlaquet
Rodez (12)
IEO 12 : ie012.org
- **27/01 – 17h**
Paginas causidas
Augièr Galhard
Centre Cultural Occitan Ròcaguda, Albi (81)
centre-occitan-rochegude@orange.fr / 05 63 46 21 43
- **27/01 – 19h**
La nueit deu rondèu
Auberge landaise, Mont-de-Marsan (40)
Validada : 06 18 35 66 14 / validada@riseup.net
- **27/01**
Dictada Occitana
Occitània
Centre Occitan del País Castrés : 05 63 72 40 61
azalais@wanadoo.fr
- **27 e 28/02**
Taula redonda e talhièrs : “Quelles danses pour quel(s) bal(s) ?”
COMDT, Toulouse (31)
05 34 51 28 38, contact@comdt.org

- **31/01 – 20h**
Concèrt del Duo Aimé Brees & Matia Levréro
Théâtre Na Loba, Pennautier (11)
IEO Aude : 04 68 25 19 78 / ie011@ieo-oc.org

FEBRIÈR

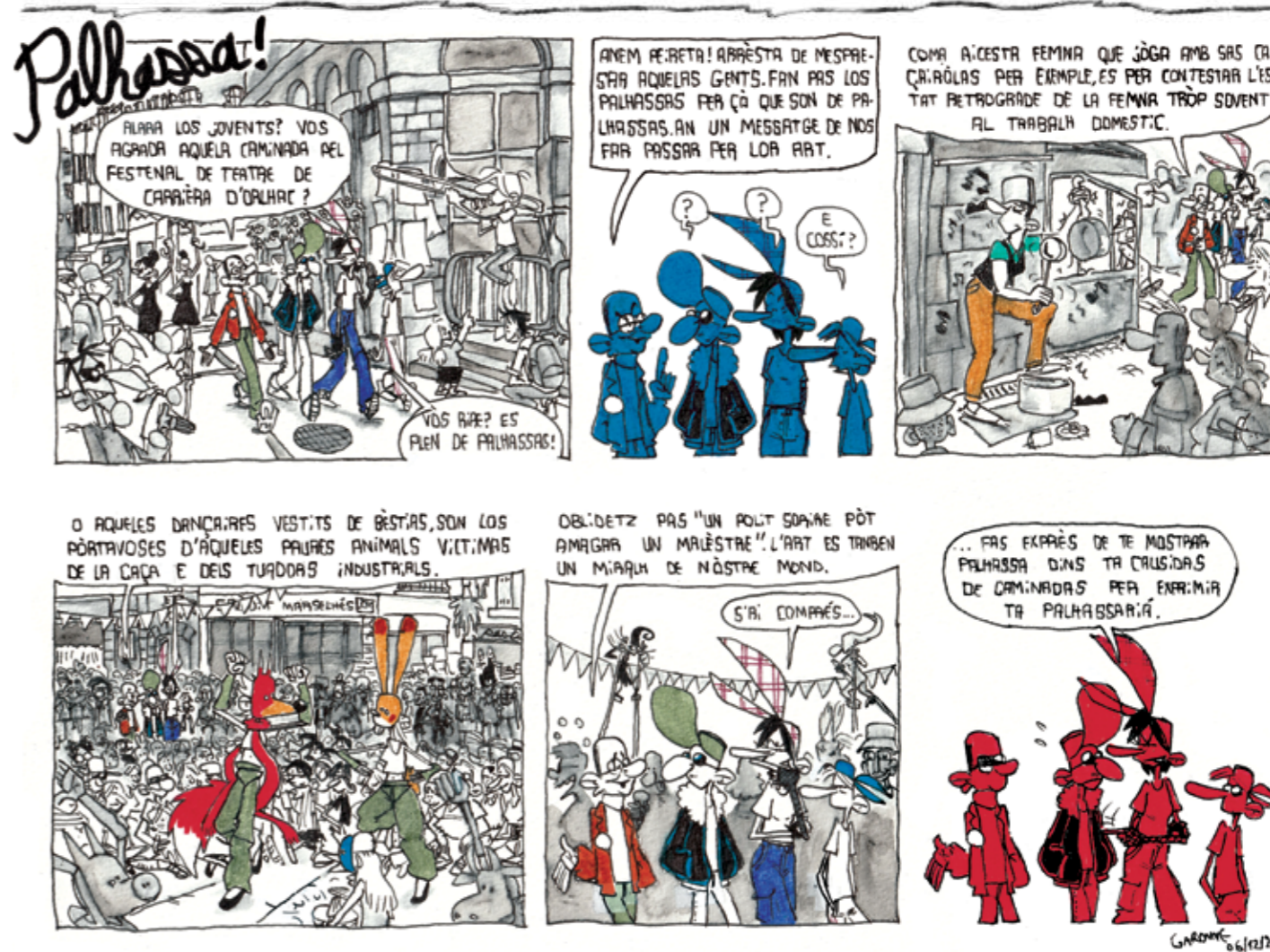
- **Debuta de febrèr**
Setmanas Occitanas del Vilafrancat
Villefranche de Rouergue (12)
IEO del Vilafrancat : ie0-del-vilafrancat.blogspot.com / 05 65 29 93 11
- **01/02 – 20h30**
Talhier culturau occitan de Perigüers : Patric Chalmel
Maison Occitana de Perigord, Périgueux (24)
Per presentar son libre “Memoria de raices e promessa de fruchas”
06 23 91 65 23 / 06 67 78 86 75
- **01/02**
Espectacle De chez moi à chez moi
Florant Mercadier
Grenade (31)
mairie-grenade.fr
- **03/02**
Espectacle L'Occitanie pour les nuls
Florant Mercadier
Courmonterral (34)
cournonterradoc@netc.fr / terra-d-oc.com
- **03/02 – 15h**
Café platussant : La Chandelor
Libraria occitana, Limoges (87)
05 55 32 06 44 / libraria.occitana@ieo-lemosin.org
- **03/02 – 17h**
Estrena de la mòstra Robèrt Lafont, lo centenari
Centre Cultural Occitan Ròcaguda, Albi (81)
Per Ramon Ginolhac e Gerard Cayron
centre-occitan-rochegude@orange.fr / 0563462143
- **04/02 – 15h**
Cançon occitana amb Recaliu
La Doline, Sébazac (12)
Trad en 4D : 06 07 30 55 38 / 06 74 75 45 77
- **04/02**
Espectacle Tour de contes per Monique Burg
Bergerac (24)
Calandreta Bel Solelh : 05 24 10 30 69
- **Deu 08 au 11/02**
Carnaval Biarnès : jogar !
Pau (64)
contact@carnavalbiarnes.com
carnaval-biarnes.org
- **08/02 – 19h**
Repais tematic Robèrt Lafont
Brasserie du Parc, Albi (81)
CCOA : centre-occitan-rochegude@orange.fr / 05 63 46 21 43
- **08/02 – 20h**
Cantada
Café Culturel Folles Saisons, Toulouse (31)
Les Belles Fanes : lesbellesfanes@gmail.com / 06 11 70 53 63
- **09/02 – 20h30**
Concèrt de Moussu T e lei Jovents
Centre Culture J. Bernard, La Fare-les-Oliviers (13)
Office Municipal de la Culture : 04 86 64 18 88
omc.lafare@gmail.com

- **Del 09 al 18/02**
Festenal Contes et rencontres
Lozère (48)
Amb Malika Verlaquet...
Fédération Départementale des Foyers Ruraux de Lozère : 04 66 49 23 93
- **09,10 e 11/02**
Nadau 50 ans
Zenith, Pau (64)
nadau.com
- **10/02 – 20h30**
Concèrt de Trivia
COMDT, Toulouse (31)
05 34 51 28 38 / contact@comdt.org
- **16/02 – 14h**
“La création littéraire d'expression occitane en Limousin : De 1700 à nos jours” per Jan dau Melhau
Libraria occitana, Limoges (87)
05 55 32 06 44 / libraria.occitana@ieo-lemosin.org
- **16/02 – 21h**
Concèrt de Nadau
Arènes, Pontonx-sur-l'Adour (40)
nadau.com
- **18/02 – 14h**
Balèti amb Estornapic
Sala de las fèstas, Martres-Tolosane (31)
05 61 98 61 79
- **22/02 – 20h30**
Concèrt de Barrut
Théâtre municipal de Domfront-en-Poiraise (61)
Ville de Domfront : 02 33 38 56 66

- **Del 23 al 25/02**
Festival Folketoltes 2024
Centre Cultural La Mercè, Girona (CAT)
Amb Nøkkenoc, Aigua, La Chimère, Le Mange Bal, Magari, Mostra Robert Pellicer...
Qrambla : qrambla.cat / info@qrambla.cats
- **24/02 – 19h**
Gavé Folk 2024
Sala de las Fèsta Grand Parc, Bordeaux (33)
carric.carrac@gmail.com / 06 09 64 91 08
- **24/02 – 20h30**
Serada polifonia dab Parpalhon
Foyer Rural, Ger (64)
Instants partagés : 06 31 90 63 86
- **24/02 – 21h**
Concèrt de Barrut
La Balise, Saint-Hilaire-de-Riez (85)
billetterie@labalise.fr / 02 51 54 54 58
- **24/02 – 21h**
Festibal
Sala de las Fèstas, Villefranche-de-Rouergue (12)
Amb Camin Fasèm, Rémi Geffroy, Venta Cibada
IEO del Vilafrancat : 05 65 29 93 11 / 05 65 29 93 11
- **27/02 – 19h**
Concèrt de Laurent Cavalie
Ostal Occitan, Narbonne (11)
06 45 77 16 15 / convergencia.narbonesa@gmail.com
- **28/02 – 15h**
Lo COR fa son cinema
Centre Cultural Occitan Ròcaguda, Albi (81)
05 63 46 21 43
- **28/02 – 20h45**
Quinzena Occitana : spectacle Chauffe Marcelle
Théâtre Na Loba, Pennautier (11)
Fasètz la Lengua en Cabardès : 06 14 39 16 39

MARÇ

- **01/03 – 18h**
Conferéncia “La glottophobie à l'œuvre : les stratégies de dévalorisation des langues dites régionales de France” amb Philippe Blanchet
Ostal Occitan, Narbonne (11)
06 45 77 16 15 / convergencia.narbonesa@gmail.com
- **01/03 – 20h**
Concèrt de La Mal Coiffée
Scène Nationale, Narbonne (11)
04 68 90 90 20
- **02/03 – 15h00**
Café platussant e sa pausa lectura : Las Pasques
Libraria Occitana Limoges (87)
05 55 32 06 44 / libraria.occitana@ieo-lemosin.org
- **02/03 – 17h**
Estrena de la mòstra “Art gotic occitan e art mudejar” d'Alem Surre-Garcia
Centre Cultural Occitan Ròcaguda, Albi (81)
centre-occitan-rochegude@orange.fr / 05 63 46 21 43
- **02/03 – 21h**
Concèrt de Nadau
Sala de las Fèstas, Sainte-Gemme (81)
0623663321 / cfvers81@gmail.com
- **06/03 – 18h**
Apéro Doc d'Òc animat per Jòrdi Navarro et Marion Ficat
La Topina, Toulouse (31)
Amb la seccion d'occitan de l'UT2J
06 15 32 34 73 / archives.haute-garonne.fr

Novèl Almanac Setòri 2024

‘Carèl, fa ja un an que lo darrièr almanac setòri sortiguèt ? Lo Ceucle Setòri e los ceucles de la riba de l’estanh capitan, après 3 ans d’una regularitat requista, de far dintrar la parucion de lor almanac dins las acostumas del monde. Jamai dos sens tres, çò dison ! Dins aquesta edicion, i trobarem una evocacion de Pèire François, de Brassens, d’escrivans e de monuments, d’apròchis de las emblematicas ajustas e de la lenga de l’endrech... Totjorn amb una tras que polida maqueta e d’illustracions ricas !

Ceucle Occitan Setòri – 11/2023

Occitan/francés

120 paginas – 12 x 21 cm

ISBN : 978-2-9580522-2-5 - 15€

ALMANAC

Emile Grimal, Cantaire de la Baraqueta (Rouergue)

Es pas lo primièr còp qu’a la Talvera dedican tot un disc a un cantaire, nos sovenèm encara del trabalh a l’entorn de Fèlix Trebòsc, al repertòri ric que ric, o encara de Josèp Codèrc. Aqueste còp lo disc, e lo libret que l’acompanha en prepausant paraulas de las cançons, explicacions, contextualizacions e brigalhs de vida, es sus Emile Grimal, autre cantaire tradicional de Roèrgue, pròva que sèm definitivament dins un país de cantaires. La fòrça d’aquel trabalh de salvagarda de la memòria cantada es de donar a ausir lo Milon... e sos amics, cantar amassa, dins una practica polifonica que pensàvem pertant pro rara en Occitània.

CORDAE/La Talvera, Colleccion “Mémoires sonores” - 2023 - Occitan/Francés

40 paginas – 74 min – 12,5 x 14,5 cm - 12€

COLLECTATGE

Las set Filhas dau Diabò ETLD

Un pauc de matematicas emb de las chifras simbolicas : 1 diabò, 7 filhas (o 3 segon las versions), 1 recuelh de 22 contes, 12 son de primiera man, 4 son collectats mas sarcits, petaçats e brodats, 6 son persistents mas tractats de biais « radicaus » e moderne, 7 son enregistrats per l’autor en persona sus 2 CD de mai de 2 oras de bona lenga e de fins rires, istòria de vos ocupar en quela debuta de segonda mitat d’eternitat, ETLD. ETLD ? E Tot Lo Demai !

Micheu Chapduelh

Novelum – IEO Perigòrd – 11/2023

Occitan - 175 paginas- 16 x 24 cm

EAN 13 : 9782917451496 - 19€

CONTE

De las nhòrlas de Panazò

Panasòu es, per lo Lemosin, l’equivalent d’una ròck-star que, quand sa votz montava dins lo pòste de ràdio, quò es tot lo país que se plantava de trabalhar per l’escotar. Mas la ròda vira e André Dexet (son nom vertadier), contaire, jornalista, etnografe, se fai pítit a pítit obludar. La publicacion d’un florilegi de las nhòrlas de Panasòu s’impausava, vei-lo donc qui surtit ! L’IEO Lemosin s’i son tots botats per presentar un bon centenat d’istòrias plasentas e ne’n registrar quauqu’unas. E ardich que te desboire !

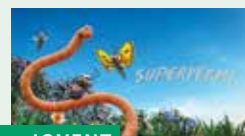
André Dexet (Panazò), presentat e tradusit per Monica Sarrasin

IEO Lemosin – 11/2023 - Occitan/Francés

157 paginas – 14 x 23 cm

EAN 13 : 9782954346038 - 27€

CRONICAS

Supervèrmi

Supervèrmi es supèr long. Supervèrmi es supèr bon ! Eròi de fòrça bon còr, Supervèrmi passa sas jornadas a salvar los animals de l’òrt. A l’ora ont la cernalha malefica lo captura, se demandan qual lo poirà ajudar.

Jac Hamman e Sarah Scrimgeour

26 min - 2021 - Occitan (sostitolat en francés)

Disponibile ara sus ocvod.fr

JOVENT

Gile e Nina

Vaicí l’itinerari d’un jovent e d’una joventa, dins lo Marselha deis annadas 1970. Dos èstres deliures, dos personatgis singulars qu’an en comun un secrèt. Aquesto roman avança dins una epòca que lei grands principis moraus chaviran, que lei ròtles de l’òme e de la frema si tròban de definicions novèlas, que l’amor e l’erotisme son mai fòrts que lei lèis matrimonialas. Au grat de rescòntres estonants, Gile e Nina constituïràn a son entorn una tropa d’artistas. Chascun adurrà amb si son talent particular. Après un faus desnosador de drama liric a l’italiana, s’anòncia un finau vertadier d’un genre autre.

Gilbert Carrère

Sauveterre – 11/2023

192 paginas – 17,5 x 11 cm

ISBN : 979-10-94068-43-4 - 14€

ROMAN

Ingredients

600g de patanas

alh

sahin

400g de toma de Cantal o de La Guiòla

burrada

sal e pebre

L'Aligòt

Es un plat tradicional del Massís septentrional. Se fa amb de patanas, d’alh, de burrada e de toma de Cantal o de La Guiòla. Segon Rézeau (*Dictionnaire des régionalismes du français*), es una « preparacion culinària tradicionala d’Aubrac, a basa de patanas en purèa barrejadas a de toma fresca de La Guiòla ». L’aligòt es present a totes las taulejadas.

PREPARACION

D’en primièr farem còire las patanas dins un pairolat d’aiga sens las pelar. Salarem, e daissarem còser a fuòc suau. Quand seràn còitas, las tirarem dins un plat, escamparem l’aiga e pelarem sièis grans d’alh que picarem dins lo mortier. Talharem lo formatge a finas lescas. Pelarem las patanas e las passarem per l’escrachapatas. Aquela purèa la daissarem sul fuòc suau e i ajustarem un culhierat de saïn, puèi la burrada (o de lach). D’ara enlà cal remenar vigorosament amb la culhièra de fusta, sempre dins lo memes sens, en ajustant lo formatge talhat puèi l’alh, fins que l’aligòt fiale e s’estire de mai de mièg mètre. Ara lo cal servir ! L’aligòt se pòt manjar amb una ensalada mas acompanha plan la salsissa a la brasa o un rostit de buòu o de vedèl.

VARIANTAS

La burrada pòt èsser remplaçada per de lach. Lo grais pòt èsser d’òli de noses, d’òli d’oliva, de grais de guit o de burre. A la Planesa (Auvèrnh), n’i a que cambian lo lach per de bolhon. Al Causse de Severac (Roergue), n’i que i meton una lesca de ventresca o de cambajon rostit. A Chaldasaigas (Aubrac), fan tanben l’Aligòt flambat ; en plaça d’alh, i meton de sucre e acabat, l’asagan de ròm e lo flamban.

Tirat de *Història de la cuina catalana e occitana* de Vicent Marqués e adobat per Joan Thomàs

ORIZONTALS

I. Nos donèt *Lo libre de Catòdia*. II. Mena de pastisariá. Cal pas confondre la marrida amb lo que fa rir. III. Per qualificar l’art de las caunas. IV. Per Jèsus Crist. Clarsemenada. Pronom indefinit. V. I vèrsa tròp d’aiga. Se cal levar d’aquò per èsser pas tardièr. VI. Sens estar gaire. Foguèron vencuts per Zèus. VII. La messatgièra alada dels dieus. Astúcia, engana. VIII. La direccion de Russia. Demòre, abite. IX. Grand, papet. Foguèt vertadièrament lo darrièr Nicolau II ? X. Es pas l’aur de Midàs. Acèrba. La seuna.

VERTICALS

1. Trabalha a la jornada. 2. Canons relativament corts. 3. Montanha nauta. Rita, tira. 4. Dins los pels del gos s’i trapa coma a l’ostal. O : vai. 5. Ròca volcanica. Coma Crèsus. 6. Tirar, extraire. 7. Regda, insensibla. Truca, pica, bat. 8. Adam foguèt lo primièr, çò dison. Luòcs fertils e verdolents dins lo desèrt. 9. Sus la ròsa dels vents. Ondradas. 10. Fas avançar la barca a fòrça de braç. Un polit aucèl aquèl d’aquí.

Mots crosats

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I										
II										
III										
IV										
V										
VI										
VII										
VIII										
IX										
X										

Quim

